

RENDA MÍNIMA GARANTIDA i SALARI CIUTADÀ

Lluita contra la pobresa i canvi social

**Eduard Rojo Torrecilla
Joan N. García-Nieto**

Introducció

1ª part: Renda mínima garantida

- I. La seva acollida en els fòrums internacionals
- II. Anàlisi de les experiències europees
- III. A Espanya

2ª part: Més enllà de la renda mínima: el salari ciutadà

- I. Renda mínima, una forma de marginació encoberta?
- II. Més enllà de la renda mínima: el salari ciutadà
- III. Objectiu: superar l'atur i l'exclusió social
- VI. El salari ciutadà a la pràctica
- V. Conclusió: un repte educatiu i un repte sindical

INTRODUCCIÓ

En acabar el primer semestre de 1989, les estadístiques comunitàries consideraven que el nombre d'aturats era de 14,3 milions (9,3% de la població activa) i destacaven l'elevat percentatge (més del 43%) d'aturats de llarga durada. Una altra dada especialment rellevant a destacar: el 1985 a les Comunitats Europees, 33 milions (un 13% de la població total) pertanyien a llars afectades per l'atur; d'aquests, 10,5 milions vivien en llars on cap dels seus membres no tenia una activitat remunerada (1).

Tot això vol dir que el creixement econòmic que s'ha produït els últims anys ha generat més riquesa, però que també ha comportat el retorn de la vella pobresa i ha accentuat les desigualtats de condicions i oportunitats econòmiques, civils, socials i culturals. Això es fa del tot incompatible amb la cohesió econòmica i social que els poders comunitaris pretenen que hi hagi entre països i entre ciutadans, a l'hora de la plena entrada en vigor de l'Acta única Europea el 1993. Al mateix temps, aquesta pobresa és també incompatible amb l'aparició del que hom anomena -creiem que encertadament- «cultura de ciutadania», segons la qual «en un Estat democràtic, i més com més alts siguin els seus nivells de desenvolupament i de benestar, s'han de poder garantir a tots els ciutadans els recursos per a viure i actuar com a tals, independentment de llur capacitat i de llurs recursos personals o familiars» (2).

Recordem que, només a l'Estat Espanyol -segons les estadístiques sobre pobresa i marginació més solvents- prop de quatre milions de persones es trobarien, a mitjans dels vuitanta, en situació de «pobresa severa i absoluta»: treballadors en atur de llarga durada, amb o sense subsidi, vells amb pensions mínimes o sense pensió, famílies gitanes, disminuïts... (3). Aquest grup és el que necessita més protecció, perquè es troba en el mínim sòcio-vital (4).

Els sistemes de protecció social han estat dissenyats principalment per protegir els treballadors amb feina que queden exclosos temporalment del mercat laboral. Això fa que hom es trobi amb greus dificultats per a donar resposta a les noves demandes dels col·lectius menys afavorits. Els sistemes d'assegurances socials a l'Europa comunitària no arriben a garantir una renda mínima a tothom qui la necessita. És la conseqüència de l'estreta relació entre la realització d'una activitat professional i la concessió de prestacions (5).

La relació amb el treball és, doncs, cada cop menys, una garantia suficient per a accedir a la protecció de la Seguretat Social i és cada cop menys una garantia de renda (6). Hem de passar de mirar-nos l'atur com un risc específic, unit a una activitat productiva, a mirar-lo com un risc genèric que permeti percebre una renda garantida a tothom que, pel motiu que sigui, no tingui treball (7). Tot això, en la perspectiva d'una reordenació de la protecció social basada en l'existència d'un mínim social garantit i que tendeixi a la protecció social de la *necessitat* (la cura dels menys afavorits i amb pocs recursos) i no només del *treballador*. En el benentès que la proposta de garantir una **renda mínima** (anomenada incorrectament -al nostre entendre- *salari social*) no pretén reduir la Seguretat Social al nivell de l'assistència, ans al contrari, d'elevat gradualment l'assistència fins al nivell de la Seguretat Social, tal com ha fet notar amb encert la doctrina especialitzada (9).

Resumint, es tracta de fer de la garantia d'un ingrés o renda mínim per a tots els ciutadans de cada país «el gran objectiu de la política de Seguretat Social que s'ha d'aconseguir abans de l'any 2000» (10), vinculat a un seriós procés de formació i d'inserció. Només així podrà desaparèixer el risc, denunciat oportunament per André

GORZ, que el mínim garantit es converteixi en el <salari de la marginalitat i de l'exclusió social> (1 1).

Ningú no desconeix la complexitat de portar a la pràctica unes mesures de protecció com aquestes. El debat és obert i és discutit tant en àmbits jurídics com sindicals. En tenim ja experiència: pràcticament a tots els països de la Comunitat hi ha normes de protecció que garanteixen una renda mínima, menys a Itàlia, Grècia, Portugal i Espanya (excepte a Euskadi, on ja funciona, i a Catalunya on hi ha previst un programa pilot per als inicis del 1990). No funciona igual a tot arreu.

Dedicarem la primera part d'aquest quadern a totes aquestes realitats i experiències sobre la **Renda o Ingress Mínim**. Intentarem posar de relleu les dificultats i els buits jurídics, així com els aspectes positius.

A la segona part abordarem el tema del **Salari Ciutadà** (*assignació bàsica ciutadana*). Aquesta segona proposta va molt més enllà de la renda mínima. Se situa en la perspectiva d'un nou model de distribució de la renda i del repartiment del treball. Possiblement ambdós projectes no són mútuament excloents. Creiem, tanmateix, que qualsevol intent de dissenyar models de protecció arran de la renda mínima, sense perspectives que vagin més enllà, corre el perill de transformar-se en el "salari de la marginalitat i de l'exclusió social" i de no ser res més que una mesura liberal per, "fer més tolerable" l'atur i les conseqüències de pobresa i marginació que se'n deriven.

Ambdues parts són fruit d'un Seminari permanent organitzat pel CENTRE D'ESTUDIS CRISTIANISME i JUSTÍCIA durant el curs 1988-89. En aquest Seminari han participat, també, membres de CÀRITAS, APRISE (Associació per la Promoció d'Iniciatives Sòcio-Econòmiques) I ACCIÓ SOLIDÀRIA CONTRA L'ATUR. La responsabilitat del text que ara publiquem pertany exclusivament als dos autors. Eduardo Rojo ha redactat la primera part i Juan N. GARCIA-NIETO la segona.

Els autors
Barcelona, Setembre 1989.

NOTES

(1) SEXTON, J.J. «Le chômage de longue durée. Ses grands effets sur le marché de l'emploi dans les pays de la Communauté européenne». Eurostat, Luxemburg, 1988, pg. 100. Vegeu també 'El Independiente'. 11 d'agost del 89.

(2) SARACENO, C. «Una persona. un reddito---». A 'Política ed Economía'. n. 1. 1989. pg. 28,

(3) Vegeu «Pobreza y marginación», a 'Documentación Social. n. 56-57, 1984.

(4) INSTITUTO SINDICAL DE ESTUDIOS «Evolución social en España: 1977-1987». Madrid, 1988; pgs 209-210.

(5) DELEECK, H. «Un programme d'action communautaire», a AA.W. «L'avenir de la Sécurité Sociale en Europe»,. Ed. Economía. París. 1987. pg 242.

(6) Dins del Segon Programa Europeu de lluita contra la pobresa, i en el marc dels programes per prevenir l'atur, va destacar la trobada entre persones en atur del projecte Wolverhampton (Gran Bretanya) i el de Dormund (RFA). al mes de maig de 1987. que assumiren entre llurs reivindicacions «el dret a un salari mínim que cobreixi l'existència mínima: al voltant dels 2/3 de la mitjana de salari net». Vegeu 'Exchange'. n. 6, 1987~ pg. 10.

(7) ALONSO OLEA, M. i TORTUERO PLAZA, L.L.«Instituciones de Seguridad Social». Ed. Cívitas. Madrid. 1988, pg. 179.

(8) Proposta ja acollida al programa del partit polític basc. Euskadiko Eskerra, que va jugar un paper important en la realització de l'ingrés mínim familiar de la Comunitat Autònoma Basca, tot mantenint que la garantia d'uns nivells mínims de subsistència passen per «... la generalització d'un subsidi mínim par a tots els ciutadans, i la seva aplicació progressiva no ha de tenir altre límit que la insuficiència pressupostària,». Vegeu 'Programa 3. Biltzar Nagusia. Bilbao, 1988. pgs. 45-46,

(9) Deleeck, H. op. cit. pg 242.

(10) OIT. «La Seguridad Social en la perspectiva del año 2000». Ginebra, 1985, pg 34.

Els experts que van redactar aquest estudi són conscients que, en pronunciar-se per la incorporació de la lluita contra la pobresa en el corrent principal de la política de Seguretat Social, 'es pronuncien en pro d'una expansió important en aquest camp... que suposa qüestionar-se molts règims de Seguretat Social com a règims contributius...» ibídem.

(11) GORZ, A. «Metamorphoses du travail: quete du sens». Ed Galilée. Paris, 1989, pgs 253 i 256. Aquest risc també ha estat apuntat per E. MANDEL a «El sindicalismo en Europa: espacio europeo, sociedad dual,, publicat a 'El País'. 16 de setembre de 1989.

Primera part:

RENDA MÍNIMA GARANTIDA

1. LA RENDA MÍNIMA GARANTIDA I LA SEVA ACOLLIDA ALS FÒRUMS INTERNACIONALS.

1. D'entre les anàlisis fetes en les instàncies internacionals quan hom parla de l'atur i la pobresa, voldríem posar de relleu les que propugnen la instauració d'una *renda mínima* per a tot ciutadà sense recursos, un cop que s'ha fet evident la incapacitat dels sistemes de Seguretat Social per enfrontar el problema de l'atur de llarga durada i l'atur dels qui tracten d'accedir al mercat del treball per primer cop.

2. Convé recordar que aquesta proposta ja apareixia l'any 1977 en el *Projecte de Codi per a l'harmonització de les legislacions nacionals europees de Seguretat Social*, elaborat a la Universitat de Lovaina (Bèlgica). L'article 4 reconeixia a cada ciutadà el seu dret «a una renda mínima adequada que permetés una existència humana i digna»; l'article 139 indicava textualment que tenen «dret a una renda garantida els ciutadans que per les circumstàncies que sigui no disposin d'una renda mínima, és a dir, dels mitjans necessaris per a cobrir les despeses elementals d'una existència digna i humana».

Encara que aquest projecte finalment no es dugués a terme, no podem ignorar la seva importància real, ja que garantia a tota persona més gran de 18 anys, o emancipada per matrimoni, o amb una o més persones al seu càrrec, la percepció d'una renda mínima, encara que no hagués assumit cap risc ni genèric ni específic. La doctrina va posar de relleu que «tot allò que ordinàriament són mesures complementàries d'assistència social o de beneficència, a causa de la inexistència o de la insuficiència de les prestacions ordinàries, passa a situar-se sobre la base mateixa del sistema de Seguretat Social, com a fonaments sobre els quals s'edifica». (1).

3. En el document de la Comissió de les Comunitats Europees de 16 de setembre de 1986 sobre *Problemes de la Seguretat Social. Temes d'interès comú*, hi ha un capítol dedicat als problemes de la marginació, dels joves en atur i dels treballadors madurs afectats en especial per les reestructuracions industrials. Es constata que la possibilitat de trobar feina per primera vegada, o de tornar a trobar una feina que no sigui precària, és molt incert. Amb el greu risc de carència d'un nivell mínim d'ingressos i l'amenaça, a mig termini, d'exclusió social. La Comissió va proposar, i això és el més interessant del document, que fossin analitzats tots els projectes i proposicions tendents a la instauració d'un, «ingrés mínim social» per a combatre la pobresa. Fou un pas endavant per assumir, a nivell comunitari, que tot ciutadà té dret a una percepció econòmica, sigui quina sigui la causa de la seva manca de recursos.

4. És especialment important la Resolució del Parlament Europeu de 16 de setembre de 1988 sobre la lluita contra la pobresa a la Comunitat Europea. Després de constatar que hi ha prop de 45 milions de pobres a l'àmbit comunitari, remarca els problemes de marginació social i d'abandó que pateixen els grups especialment afectats per la pobresa, que, segons el seu criteri, són: els aturats -especialment els de llarga durada-, joves i dones que viuen sols, famílies monoparentals, vells, emigrants i disminuïts. Demana a la Comissió que «estimuli la implantació d'una renda mínima garantida a tots els Estats membres, a fi d'afavorir la inserció dels ciutadans més pobres a la societat». És interessant de constatar l'èmfasi que fa el Parlament en el paper que han de jugar els mateixos grups interessats, en totes les accions i

activitats que s'han de dur a terme per a lluitar contra la pobresa, «...per garantir-los realment la possibilitat d'inserció o de reinserció social».

Cal destacar, iguament, la *Resolució sobre la dimensió social del mercat interior*, adoptada el propassat 15 de març. En el projecte de text presentat als parlamentaris es feia esment de l'obligació de tots els Estats membres de garantir un salari mínim per a tots els ciutadans, tot prenent com a punt de referència la renda mitjana de cada Estat. En el text que finalment fou aprovat s'hi troba una remissió al tema de caràcter general i dues de concretes. D'una banda, s'ha de garantir a cada Estat, per via estatal o a través de la negociació col·lectiva, «un nivell de vida acceptable» segons cada sistema existent; d'altra banda, el Parlament enfatitza que una acció eficaç a favor de les persones més necessitades inclou «també una prestació d'ajuda financera que permeti un nivell de vida acceptable», i que qualsevol treballador exclòs del mercat de treball hauria de tenir reconegut, com a dret social fonamental, «un salari mínim i uns íngressos mínims garantits».

5. És sumament important l'informe sobre la pobresa adoptat pel Comitè Econòmic i Social (CES) de les Comunitats Europees aquest març. Es convertí en dictamen i fou aprovat per unanimitat a la Sessió Plenària del CES del 12 de juliol.

El document constata que el seu compliment implica el ple exercici del dret a l'educació i a la formació, del dret a la comunicació i a la informació, i del dret a una renda mínima en una perspectiva de reinserció social i professional, per tal d'evitar que el beneficiari s'instal·li en una situació d'assistència (2).

El document del CES se situa en la mateixa línia que la llei francesa sobre la renda mínima d'inserció i que el Decret del govern basc sobre l'íngrés mínim familiar. Cal prioritzar la reinserció dels qui perceben la renda de subsistència, potenciant l'aspecte formatiu i reforçant les relacions de la protecció social amb l'ocupació, però sense que això vulgui dir suprimir l'assistència i l'ajut per als més desvalguts. «Formació» i «renda mínima» han d'anar estretament lligades perquè, com han subratllat els estudiosos de la matèria, el compromís del beneficiari hauria d'aparèixer menys com a condició de la percepció de la renda garantida, que com a mida que acompanya l'assignació (3).

Les línies bàsiques del text elaborat pel CES. es poden esquematitzar de la manera següent:

- La renda mínima no és una qüestió d'assistència, sinó de dret. A fi de justificar la seva tesi, el CES menciona la Declaració dels Drets Humans de 1948 i l'émfasi que fa en «la dignitat de l'ésser humà».
- La renda mínima ha de consistir en una quantitat econòmica suficient que permeti subsistir. D'altra banda, no hauria de tenir efectes negatius sobre el mercat de treball, és a dir, no hauria de desmotivar per a prestar una activitat laboral.
- Quan la renda mínima es doni a persones en edat de treballar, el CES insisteix en les mesures formatives i de reinserció que permetin incorporar el ciutadà a la societat i que evitin que s'instal·li en una situació d'assistència. Però també adverteix que «... la creació de llocs de treball a títol de reinserció no hauria de perjudicar mai les condicions de treball, sobretot en allò que es refereix a l'estatut dels treballadors, a llur remuneració i a llurs drets», i afirma amb tota claredat que «la solidaritat basada en una reducció dels drets fonamentals seria una caricatura de solidaritat».

6. A l'avantprojecte de *Carta comunitària de drets socials fonamentals* presentada per la Comissió el 17 de maig d'enguany, i en la perspectiva que sigui aprovada a finals de 1989- s'inclou el dret a la protecció social adequada que cada treballador ha de tenir, segons les modalitats de cada país. Al mateix temps, la Comissió creu necessari que es garanteixin uns

ingressos mínims i una assistència social apropiada als treballadors exclosos del mercat laboral i que no reben prestacions per atur, i també als qui no tenen suficients mitjans de subsistència. Aquesta «garantia social» hauria de formar part integrant -com va sostenir el CES- «deis drets que han de ser reconeguts a l'Europa dels ciutadans i que cobreixen... els valors comuns de la societat europea» (4).

7. La OCDE es mes timorata en aquest punt, com demostrà la reunió dels Ministres d'Affers Socials per debatre el futur de la protecció social, el juliol del 1988. El creixement econòmic fou posat en primer lloc -tot qüestionant el finançament d'aquestes rendes- i hom remarcà que la garantia de renda per a les persones en edat activa hauria de ser un simple ajut, previst per a una durada limitada, i hauria d'estar vinculat obligatoriament a un procés de formació. Hom argüeix en el document final que només així «si els programes socials... són efectivament pensats per millorar la qualificació dels aturats, a fi que puguin trobar feina més fàcilment, sembla que no hi ha cap raó per oposar-s'hi (5).

2. ANÀLISI DE LES EXPERIÈNCIES EUROPEES DE RENDA MÍNIMA GARANTIDA.

Especial consideració de la renda mínima d'inserció a França

A. LES EXPERIÈNCIES EUROPEES DE RENDA MÍNIMA GARANTIDA.

Una anàlisi ràpida dels diferents sistemes de protecció social europeus fa arribar a la conclusió que són diversos els mecanismes de cobertura per a respondre a les necessitats dels col·lectius més desfavorits. Tots ells cerquen garantir un «ingrés o renda mínima», independentment de com s'aconsegueixi, per tal de paliar les carències de la Seguretat Social, «que ofereix prestacions o bé d'una quantitat massa petita, o bé diversificades de forma insuficient, en els casos d'assignacions o ajuts familiars, pensions de vellesa i prestacions per atur» (6).

Característiques comunes

Les característiques comunes dels diversos sistemes d'ingrés mínim garantit poden sintetitzar-se, fins a 1988, segons l'esquema següent. (Deixem de banda expresament el francès, al qual ens referirem en profunditat més endavant (7):

a) L'Ingrés Mínim Garantit (IMG) es configura com un (o més d'un) **subsiidi referencial**, que pretén cobrir l'*insuficiència* de recursos per completar les prestacions mínimes (tant per a qui té treball, com per a qui està rebent prestacions socials).

L'exemple britànic és significatiu i digne de parlar-ne. El pressupost de la Seguretat Social de 1985 destinà el 27% dels recursos econòmics a cobrir el conjunt de subsidis complementaris, de tipus assistencial, a persones o famílies amb ingressos insuficients. A través del «family credit», per a empleats amb ingressos baixos, fins a completar els ingressos mínims garantits; o bé a través de l'«Income Support», per a persones o famílies excloses del mercat de treball (8).

b) L'IMG es concep com una prestació de tipus **universal**, encara que puguin quedar-ne exclosos, segons els països, diversos col·lectius, com són els joves menors de 25 anys -car hom creu que s'ha de donar importància als processos formatius-, o els estrangers que no acreditin un temps determinat de residència al país.

Referent al col·lectiu juvenil, voldríem fer constar aquí que estem plenament d'acord a donar prioritat als aspectes formatius, però que això no hauria de ser mai la coartada per deixar desprovist de protecció un col·lectiu ampli. És significativa aquesta dada, que avancem, de la realitat francesa: gairebé la meitat (47,6%) dels sol·licitants tenen menys de 35 anys, i prop d'un terç (30,8%) menys de 30 anys. La nova assignació econòmica ha posat de relleu a França la realitat de desenes de milers d'homes i dones de menys de 35 anys que no han aconseguit la inserció social i professional, i que durant cinc o deu anys no han trobat més que una sèrie de treballs precaris i provisionals (9).

c) L'IMG s'assimila a **un dret**, i ha de ser abonat a partir del moment en què es reuneixen les condicions fixades per a la seva atribució. I, tanmateix, no tots els beneficiaris potencials aprofiten llur dret. Només ho fan entre un 50 i un 70%, Hi ha, doncs, un volum important d'individus que no reben cap tipus de prestació, encara que hi tinguin dret. No coneixen els

canals per accedir-hi, o consideren que sol·licitar aquests ajuts comportaria el risc d'un control burocràtic asfixiant per part de les autoritats públiques. La falta d'informació, la xarxa massa burocràtica de les disposicions administratives i la descoordinació que hi ha a vegades entre els organismes encarregats d'aquestes prestacions impliquen que no tots els beneficiaris potencials de l'IMG el rebien.

d) L'IMG es concep, com a regla de principi, **per un temps il·limitat**, a fi i efecte d'atendre les necessitats corrents. S'acostuma a establir diferències en funció del nombre (i a vegades de l'edat) de les persones a càrrec de cada unitat familiar, així com d'altres circumstàncies (famílies monoparentals, vídues, etc.), per ampliar més o menys la seva percepció.

e) Finalment, cal assenyalar que dels estudis realitzats en treiem que el nivell de l'IMG (més o menys gran, segons que es tinguin en compte en el seu càlcul les assignacions o prestacions familiars) **és generalment baix**. El més elevat es dona als Països Baixos i equival a un 50% de la mitjana del salari brut del treballador manual. A la resta dels països oscil·la entre el 30 i el 40% d'aquest salari.

Per altra banda, l'ajuda concedida ha estat només de tipus pecuniari fins fa ben poc; a l'últim període s'han intensificat els mecanismes assistencials amb tendència a vincular la renda a una activitat formativa o de reinserció.

B. LA RENDA MÍNIMA D'INSERCIÓ A FRANÇA.

La llei n. 88-1088 de 11 de desembre de 1988 ha instituït a França la «revenue minimum d'insertion» (RMI), la renda mínima d'inserció. El seu article 1r. l'ha configurada com «un dels elements d'un dispositiu global de lluita contra la pobresa que tendeix a suprimir qualsevol forma d'exclusió, particularment en els camps de l'educació, de l'ocupació, de la formació, de la sanitat i de l'allotjament».

Analitzarem els seus aspectes més rellevants. És la primera vegada que a França es reconeix i es legalitza un «dret a la inserció», la qual cosa hauria d'implicar una redefinició dels fonaments de la protecció social; és a dir, «una reorganització en profunditat del sistema de protecció social a la llum de les evolucions socials i econòmiques que s'han produït des de 1945... singularment en relació a la crisi durant els últims decennis» (10).

1. La RMI ha posat sobre la taula, al país veí, tota una sèrie de **problemes relatius a la protecció social** que no tenen una resposta immediata i que, sens dubte, necessitaran molt de temps per a obtenir resposta i solució, un cop consolidada la normativa dictada el passat mes de desembre. Aquests problemes serien:

a) Quin és el paper de les diferents administracions en la configuració, disseny i posada en marxa de la RMI. Perquè es tracta d'una renda d'abast nacional, que es concedeix després de l'examen de cada situació específica a nivell local, però en el marc d'una estratègia nacional de referència dissenyada per la llei i les seves formes de desenvolupament.

b) La relació entre assignació econòmica i inserció. Cal saber quin tipus de contrapartida s'ha de donar, que al nostre entendre hauria de passar necessàriament per unes possibilitats de formació i inserció adaptades a les necessitats i

expectatives dels beneficiaris. (Cal no oblidar, però, que hi pot haver el risc de substitució de treball i ocupació estable, i de deteriorament dels drets laborals dels treballadors.)

c) El possible efecte de la RMI, si fos massa elevada, de desincentivació al treball (11).

2. La **línia ideològica** de la RMI, més enllà del que acabem de dir, queda concretada en dos grans eixos:

a) Es tracta d'un dret a la inserció que comporta avantatges socials, no solament econòmics, sinó d'altres com són la cobertura sanitària i l'assignació d'allotjament.

b) La RMI es fonamenta sobre un doble compromís: el del beneficiari, a qui li és reconeguda la capacitat de formalitzar un contracte; el de les corporacions públiques, que hauran de proposar a cada beneficiari, de manera coordinada, «accions i activitats d'inserció, adaptades a les seves necessitats, a les seves aspiracions i a les seves possibilitat:s» (12).

4. El **contingut bàsic**, de la llei sobre la RMI i les seves normes de desenvolupament és el següent:

a) Té dret a rebre la RMI tota persona més gran de 25 anys que visqui a França, o que encara que no arribi a aquesta edat tingui fills al seu càrrec, si els seus recursos són inferiors a la RMI, i sempre que es comprometi a participar en les accions i activitats concertades amb ella que fossin necessàries per a la seva inserció social i professional. Si ja reben rendes inferiors a la fixada per a la RMI, tindran dret a la diferència que resti fins arribar-ne al nivell.

Referent als estrangers, tindran dret a la RMI els que tinguin carta de residència, o permís d'estada i feina per a un període de tres anys. Perquè hom pugui tenir en compte els fills d'estrangers menors de 16 anys, aquests han d'haver nascut a França o haver-hi arribat en condicions regulars.

Es tracta, doncs, d'un dret obert a les persones que compleixin unes condicions objectives, sense obligació de justificar l'existència de necessitat; això la diferència de les prestacions clàssiques d'ajuda social, per a les quals cal l'apreciació d'un estat de necessitat com a criteri normal d'admissió.

La població potencialment perceptora de la RMI, segons els estudis realitzats abans de l'elaboració de la norma, es situa en 1.520.000 persones (equivalent al 3% de la població francesa). El nombre de llars afectades seria de 570.000 i, d'aquestes, n'hi hauria unes 25.000 en les quals el perceptor de la RMI, amb familiars a càrrec seu, tindria menys de 25 anys (13).

b) La RMI fou fixada inicialment en 2.000 francs/mes per a una sola persona, 3.000 per a una parella, i a més 600 francs per a cada persona de la unitat familiar a càrrec. Aquestes quantitats haurien de ser revisades dos cops a l'any amb motiu de l'evolució dels preus. Després d'efectuada la primera revisió, les noves fixacions actuals són de 2.025 francs, 3.021,50 francs i 607,50 francs respectivament.

El finançament de la RMI corre a càrrec de l'Estat. Ara bé, els Departaments hauran de dedicar, com a mínim, el 20% de les quantitats que el mateix Estat els abona en concepte de RMI, en el transcurs d'un any, a accions d'inserció.

c) Sobre les contrapartides de la RMI en termes d'inserció/reinserció, cal destacar el que segueix:

- El contracte d'inserció, subscrit entre el beneficiari i la Comissió Local d'inserció, ha de mencionar el tipus de projecte d'inserció a realitzar i en quins termes, el calendari del projecte i les activitats que implica (activitats d'interès col·lectiu, accions per a l'adquisició d'autonomia social, etc.). El contracte es renova per períodes de tres mesos a un any.
- La inserció es determina amb els beneficiaris. Pot prendre la forma de: a) activitats d'interès col·lectiu en una administració, en un organisme públic o en una entitat associativa amb finalitats no lucratives; b) activitats o situacions transitòries d'inserció en un medi professional determinat, mitjançant convenis amb empreses o associacions; c) una situació transitòria per a l'adquisició o perfeccionament d'una qualificació professional; d) accions encaminades a ajudar els beneficiaris a retrobar o desenvolupar llur autonomia social (14).
- És important destacar que es permet recollir les sol·licituds de percepció de la RMI a les associacions o organismes sense afany de lucre, «que tenen per finalitat realitzar accions d'ajuda, d'inserció o de readaptació social, i que ofereixen -atesa la seva experiència, la qualitat dels seus responsables i la del seu personal, assalariat o voluntari- garanties suficients per a exercir aquestes funcions» (Decret 89-73 M 3 de març de 1989).
- Finalment, cal recalcar que entre les mesures concretes de reinserció endegades pel govern francès s'inclouen els «contractes de retorn a l'ocupació», una figura que a primer cop, d'ull sembla polèmica, pels seus possibles efectes sobre les relacions laborals dels altres treballadors (sense que judiquem a l'avançada quina serà llur utilització, que dependrà en gran part del control que en facin els representants legals dels treballadors de cada empresa).

Aquesta modalitat contractual està destinada a afavorir la reinserció en empreses de persones en atur que trobin dificultats especials d'accés al mercat de treball, i en particular (a més d'altres) els beneficiaris de la RMI.

Les empreses que formalitzin aquests contractes quedaran lliures del pagament de les cotitzacions patronals a la Seguretat Social durant un període de sis mesos, i rebran una subvenció que pot arribar als 9.000 francs (1.500 francs/mes durant sis mesos, per a un contracte de treball a temps complet). No podran formalitzar-los les empreses que, durant els sis mesos anteriors, hagin portat a terme un acomiadament econòmic que correspongui a un treballador que ocupés un lloc de treball corresponent a l'activitat professional i a la qualificació d'aquell a qui s'espera contractar. Segons estudis previs, això hauria de permetre la contractació de 30.000 persones durant 1989.

3. LA RENDA MÍNIMA GARANTIDA A ESPANYA

La seva viabilitat constitucional. L'experiència de l'ingrés mínim familiar a la comunitat autònoma del País Basc

A. LA RENDA MÍNIMA GARANTIDA A ESPANYA. EL MARC JURÍDIC CONSTITUCIONAL i ESTATUTARI.

1 . La protecció per atur és la **llacuna principal** del sistema de protecció social espanyol, hom ha dit, i creiem que amb encert. La caiguda dràstica de vint punts en la taxa de cobertura, de 1980 a 1983, des que entrà en vigor la llei 50/1980 del 8 d'octubre, <Bàsica del empleo> comportà la seva reforma el 1984. Reforma que corregí parcialment la situació: «no contempla la protecció dels qui busquen feina, ni l'atur de llarga durada; i a la vegada la introducció positiva de la protecció assistencial no va unida a l'estat real de necessitat, sinó que contempla aquells que trobant-se en aquesta situació i amb càrregues familiars, han exhaurit les prestacions del nivell contributiu, o que havent cotitzat almenys tres mesos no han tingut dret a una prestació pel fet de no cobrir el temps mínim de cotització» (15). Es configura, doncs, el mecanisme assistencial com a prórroga del sistema contributiu.

2. Caldria **arbitrar mecanismes en la línia de la RMI** francesa, que garanteixin unes rendes econòmiques de subsistència als més grans de 25 anys en atur i sense recursos, vinculades a processos formatius de reinserció. Pel que fa als menors d'aquesta edat, la percepció d'una renda econòmica hauria d'anar estretament lligada a la realització de tasques o activitats d'utilitat social. En definitiva, el que cal és que els mecanismes assistencials portin, prioritàriament, a fer sortir el treballador, o l'aturat, de la situació de dificultat en què es trobi.

No sembla, però, que el govern espanyol hi estigui disposat. Contestant a una pregunta formulada per un diputat del Partit Nacionalista Basc, la Ministressa d'Assumptes Socials, Matilde Fernández, afirmava de forma clara i contundent el pasat 8 de març, al Congrés dels Diputats que «... el Govern no està treballant en aquest moment en l'elaboració de cap norma que contempli un salari social per a les famílies, ni en un impost indirecte per reconduir a una prestació d'aquest tipus» (16).

Tanmateix Euskadi ja ha posat fil a l'agulla i ha regulat l'ingrés mínim familiar; Euskadiko Esquerra presentà una proposició similar al Parlament Foral de Navarra el maig últim, que va ser rebutjada amb els vots en contra del PSOE i l'abstenció del PP i la «Unión del Pueblo Navarro». Quan redactem aquest quadern s'anuncien unes iniciatives similars a les Comunitats Autònomes (CC.AA.) de Madrid, Cantàbria i Catalunya, i no parlem ja de les "rendes mínimes no institucionals" com les concedides per Càritas a famílies sense recursos a algunes ciutats espanyoles (17).

3. I de tot això, **què en diu la nostra Constitució?** Quin és el disseny del sistema de Seguretat Social que realitza l'article 41 CE? ¿Poden les CC.AA. dictar normes d'aquest tipus, sense perill de provocar diferències de tracte entre els ciutadans per raó de la potència econòmica de llur comunitat?.

La doctrina laboralista més solvent ha posat de manifest la vocació universalista de l'àmbit personal de cobertura de l'article 41 de la Constitució Espanyola (CE), i la remarca que fa de la funció de la Seguretat Social, «entesa com atorgament de

rendes de subsistència a aquells que es troben en situació de necessitat i no tenen recursos, quan dóna entrada a una protecció general i universal que per tant no ha de dependre ni de la situació professional del beneficiari, ni de l'existència de períodes de treball previs o de cotització» (18).

L'expansió i universalització de la Seguretat Social que imposa la CE (encara no desenvolupada al cap de deu anys de la seva entrada en vigor) suposarà una reducció del paper de l'Assistència Social en els camps en què aquella concedeixi prestacions, contributives o no (19) (com els passarà als més grans de 65 anys i als disminuïts, quan entri en vigor la futura Llei de pensions no contributives). No hem d'oblidar, però, la dificultat que, a efectes jurídics, planteja el fet que en el cas de l'Assistència Social «no existeix una delimitació precisa de quina és la que presta l'Estat i quina la Seguretat Social, donada la indeterminació del contingut de les prestacions de l'Assistència Social... per la qual cosa ens trobem amb una activitat superposada i concurrent» (20).

Per la seva banda, el Tribunal Constitucional (T.C.) ha hagut de pronunciar-se sobre què hem d'entendre per Assistència Social i sobre els respectius àmbits de competència de l'Estat i de les CC.AA. (21). A la Sentència 146/86 del 25 de novembre, el T.C. defineix l'Assistència Social com «... una tècnica pública de protecció, la qual cosa la distingeix de la clàssica beneficència on històricament troba les seves arrels». Al mateix temps indica que «es tracta d'una tècnica de protecció fora del sistema de Seguretat Social» (cosa que no ens ajuda gaire per tractar de discernir quin és l'àmbit competencial de l'Estat i el de la Seguretat Social, respectivament, en aquesta matèria). El T.C. entén que la dicció de l'article 148.1.20. CE. i l'assumpció de competències, en virtut del que s'hi disposa, per les CC.AA no impedeix que puguin existir i que existeixin <polítiques d'assistència social que excedeixin de l'àmbit de les CC.AA...., perquè només tinguin sentit si es refereixen al conjunt del país». Respecte d'aquestes polítiques, el TC. sosté que l'Estat no pot restar al marge, i que pot intervenir-hi sempre que respecti les competències comunitàries.

És a dir, la intervenció de l'Estat es justifica per la necessitat de garantir la igualtat en la prestació dels serveis socials a tot el territori, sense perjudici que les CC.AA. millorin els nivells mínims fixats d'aquesta manera -basant-se en el principi constitucional d'autonomia- segons la configuració i execució de llurs polítiques d'assistència social (22).

Resumint, l'opció que fa el legislador estatal per una política assistencial inserida en el sistema de Seguretat Social (disenyat per l'article 41 CE) i que protegeixi «tots» els ciutadans, és una opció perfectament coherent amb la nostra Carta Magna. També ho és que les CC.AA. puguin utilitzar les competències que la CE. els permet atribuir-se, a través de llurs Estatuts d'Autonomia, per a millorar els nivells de subsistència dels ciutadans residents als seus territoris. És veritat que pot existir el risc de fragmentació de les polítiques assistencials d'acord amb el poder econòmic de cada CC.AA., però som del parer que encara suposaria més risc no fer absolutament res. Mentrestant continuarem insistint que ens semblaria necessària i convenient una llei que harmonitzés aquestes prestacions -almenys en un nivell mínim- pel conjunt de l'Estat.

B. EXPERIÈNCIES DE RENDA MÍNIMA A ESPANYA. INGRÉS MÍNIM FAMILIAR A LA C.A. DEL PAÍS BASC

1. El Decret 38/89 del 28 de febrer, del Govern basc, desenvolupat per l'Ordre del 6 de març, regula la concessió de l'Ingrés Mínim Familiar, mesura que s'insereix dintre del pla integral de lluita contra la pobresa a Euskadi.

La viabilitat constitucional d'aquesta norma, i de les que l'han desenvolupada després, es troba a l'article 148.1.20. CE, que indica que les CC.AA. podran assumir competències en matèria d'assistència social; així ho ha fet la CC.AA. del País Basc, en l'esperit de l'Estatut de Gernika, articles 9.2 i 12.2 EA., segons els quals els poders públics han de promoure una política que vagi cap al creixement i increment de l'ocupació i l'aprofitament més ampli dels recursos humans i econòmics. És evident que el Pla -i dintre d'ell, la norma reguladora de l'Ingrés Mínim Familiar (IMF)- tracta de garantir l'assistència social i d'encabir la col·lectivitat més desfavorida en el mercat laboral.

Per això, i per evitar problemes d'índole jurídica, l'IMF es configura com una ajuda de caràcter econòmic, «de naturalesa subvencional a fons perdut», subsidiària, i si s'escau complementària, de les prestacions periòdiques previstes a la legislació vigent.

2. La decisió del Govern basc es configura, doncs, com a legítima dins del marc jurídic constitucional i estatutari, i com a clara opció política, per dir-ho amb les mateixes paraules del Conseller de Treball, ja que les noves formes de pobresa «s'han convertit en un objectiu prioritari tant del Govern basc com de les Diputacions Forals... en assumir la marginació no com un problema de qui la pateix, sinó de la societat, i com a tal la seva solució no pot ser patrimoni de ningú, sinó responsabilitat de tots» (23).

3. La línia ideològica de les normes reguladores de l'IMF. queda fidelment recollida, a l'Exposició de Motius del Decret, al voltant de tres grans eixos:

- a) L'IMF no pretén ser un substitut de les diverses iniciatives socials ja existents.
- b) L'IMF no hauria de permetre la creació d'una nova classe passiva que fes crònica la situació que es pretén evitar.
- e) L'IMF ha de fer possible que arribin a donar-se les condicions necessàries perquè el beneficiari pugui deixar el programa, car ha desaparegut la situació de marginació (24).

4. Els trets més rellevants de les normes basques, per a l'objecte del nostre estudi, són els següents:

- a) L'IMF es rep per unitat familiar -a diferència de la RMI francesa, que es dona a les persones a títol individual-; l'atenció a les persones en situació d'emergència es deixa, o bé al programa d'ajudes d'emergència social -del qual parlarem més endavant-, o bé als programes ja existents a les corporacions locals.
- b) Podran rebre'l (art. 2) aquells que: siguin membres d'una unitat familiar constituïda com a mínim amb sis mesos d'antelació a l'entrada en vigor del Decret. Els qui hagin constituït una llar independent -també amb sis mesos d'antelació a l'entrada en vigor de la norma-, i estiguin empadronats, almenys de tres anys abans, com a veïns de qualsevol municipi de la CC.AA. Han de ser més grans de 25 anys i més joves de 67, <,o, en el seu cas, l'edat mínima exigida per la legislació

corresponent per a tenir dret a una pensió pública, de caràcter no contributiu, per vellesa». (Recordis que actualment ja s'ha reduït a 66 anys en virtut del que disposa l'article 5.3 del Reial Decret Llei del 31 de març de 1989 sobre mesures addicionals de caràcter social, i que el propòsit de la futura llei de pensions no contributives és de col·locar el llistó als 65 anys). També podran ser-ne beneficiaris els de menys de 25 anys que tinguin fills al seu càrrec.

Els sol·licitants no han de tenir mitjans econòmics suficients per atendre les necessitats bàsiques de la vida, d'acord amb els requisits establerts, i amb el fi últim de fer possible la sortida de la situació de marginació en què es troben.

c) La quantitat és de 35.000 pesetes per a una unitat familiar de dues persones, quantitat que s'incrementarà en 5.000 pessetes per cada membre a càrrec de la unitat familiar. D'aquesta manera, una unitat familiar de dos membres podrà rebre fins a 420.000 pesetes/any, mentre que, en un cas extrem, una unitat familiar de 10 membres podria arribar a les 900.000 pessetes/any. El finançament de l'IMF (uns 5.750 milions de pessetes) corre a càrrec dels Pressupostos Generals de la CC.AA.

d) Entre les obligacions dels beneficiaris s'estableixen (art. 5 del Decret) les de «... realitzar les actuacions que es decretin com a condició en la resolució de la concessió de l'ajut, i que tendiran a fer possible la sortida de la marginació en què es troben». A cada proposta de resolució (formulada per l'ajuntament de la localitat on visqui el sol·licitant de l'IMF -evidentment si és favorable- que es faci arribar a la Diputació Foral perquè dicti la resolució oportuna) s'haurà d'esmentar el que puja l'ajuda i la seva periodicitat, així com les contrapartides que es reclamin al beneficiari.

5. Com a segona part del Pla Integral de lluita contra la pobresa, i fent de complement a l'IMF, el Govern basc ha dictat el Decret 6411989 M 21 de març i la seva Ordre de desenvolupament M 22. Aquestes normes regulen les «ajudes econòmiques en situació d'emergència social» amb objectiu d'establir criteris comuns d'actuació per a tota la CC.AA sense que això afecti l'increment de les prestacions bàsiques tal com creguin les Corporacions Locals.

a) Com a supòsit excepcional, a través d'aquestes normes tindran protecció limitada els individus no protegits per l'IMF, i sempre que es tracti de cobrir situacions d'extrema necessitat. Es preveu una quantitat de 120.000 pessetes/any, periodificada en sis mensualitats.

b) Els tipus d'ajuda regulada per aquestes normes són els següents:

- Despeses necessàries per al gaudi i manteniment de la vivenda - 240.000 pessetes/any per arrendament i 100.000 pessetes/any per a despeses de manteniment.
- Despeses necessàries per a l'habitabilitat i l'equipament de la vivenda habitual - 75.000 pessetes per a mobiliari de primera necessitat, 100.000 pessetes per a electrodomèstics, i 250.000 pessetes per a reparacions i instal·lacions.
- Despeses derivades de les necessitats primàries del beneficiari, o si s'escau dels membres de la unitat familiar. Segons les normes que estem analitzant, s'entenen com a necessitats primàries el vestit, la instrucció bàsica, l'atenció sanitària, <i d'altres de la mateixa naturalesa no cobertes pels diferents sistemes públics». Es fixa una quantitat de 50.000 pesetes/persona i any.

Hom podrà rebre totes aquestes ajudes quan no disposi de rendes superiors al 150% de l'import de l'IMF. que pugui correspondre, a raó del nombre de membres de l'unitat familiar; de tota manera, seran sempre complementàries de qualsevol prestació pública que pugui correspondre al beneficiari o a qualsevol dels membres de la seva unitat familiar.

6. Especialistes en la matèria han subratllat que els subsidis d'ingressos mínims no han de constituir l'única mesura a establir en una política específica de lluita contra la pobresa. Cal completar-los amb altres mesures complementàries (25).

El Pla basc comparteix plenament aquets criteris per bé que li calgui encara una més gran concreció. En els documents preparats per a endegar-lo es fa peu fort que «... l'educació, la promoció de la salut, el desenvolupament de la cultura, la qualitat de vida i la defensa del medi ambient, entre d'altres, són imprescindibles en la lluita contra la pobresa i la marginació,, (26); (a més de fer-lo en la responsabilitat compartida que han d'assumir, en el disseny i en l'inici dels plans sectorials, l'Administració Pública i les iniciatives privades col.laboradores). La lluita contra la pobresa ha d'inserir-se, doncs, dins d'una política global que, per tal de ser eficaç, com ha subratllat el Comité Econòmic i Social, haurà de comptar amb la intervenció de tots els agents econòmics, socials i culturals (27).

C. BREU REFERÈNCIA A D'ALTRES CC.AA. ON ES PROJECTA IM-PLANTAR L'INGRÉS MÍNIM GARANTIT

1. A la CC.AA. de **Madrid** la Conselleria d'Integració Social ha dissenyat un projecte que pretén donar resposta a la situació preocupant de més de 30.000 famílies -unes 150.000 persones- que tenen greus problemes de subsistència.

El projecte, d'un cost aproximat entre 7.000 i 9.000 milions de pessetes, permetria l'abonament de 33.000 pessetes per unitat familiar, més 7.000 pessetes per cada fill al seu càrrec, a les famílies que tinguin ingressos inferiors a les 400.000 pessetes/any.

En la línia dels textos francès i basc, aquest projecte vincula estretament l'ingrés mínim garantit amb un contracte d'inserció, per mitjà del qual el beneficiari es compromet a realitzar activitats que li permetrien sortir de la situació de marginació (28).

2. El Conseller de Treball de la Generalitat de **Catalunya**, I. Farreres, va anunciar fa poc (29) el propòsit del govern català d'implantar el salari social. El projecte experimental s'niciaria al 1990, amb la selecció d'unes 2.000 famílies sense recursos, feta per les institucions que coneixen més directament el problema de la pobresa, com els ajuntaments i Càritas. Ulteriorment seria ampliat a unes 90.000 famílies, amb un pressupost valorat, segons el Conseller, en uns 24.000 milions de pessetes que financiarien conjuntament les Administracions autonòmiques i la central. La percepció de l'ajut econòmic - que fóra d'una quantitat idèntica al basc aniria vinculada a la posada en marxa de mesures de formació i reinserció professional, a fi de possibilitar la reincorporació al mercat laboral de les persones aptes per fer-ho. La gestió seria a càrrec de la pròpia Conselleria de Treball i de la Conselleria de Benestar Social. El Conseller d'aquesta última, A. Comas, també s'ha manifestat públicament partidari de la implantació del salari social (30).

3. El President de la CC.AA. de **Cantàbria** anuncià a finals del març passat que la Comunitat abonaria un salari social a les persones mancades de recursos. La seva quantitat seria la mateixa que la de l'IMF del País Basc. Aquesta mesura podria afectar positivament a unes 1.400 famílies de la regió, amb un cost aproximat d'uns 700 milions de pessetes (31).

A mitjan setembre, el Partit Socialista de Cantàbria criticà públicament que aquestes mesures anunciades mesos abans encara no s'haguessin posat en pràctica, i va exigir al govern autonòmic el compliment del que havia anunciat. Per tal de garantir aquest compliment, el PSC presentà diverses esmenes al Projecte de Llei d'Acció Social. Una d'elles proposava que la Diputació de Cantàbria concedís un crèdit extraordinari per tal de pagar el salari social amb caràcter retroactiu al 1989 (32). Les crítiques socialistes van ser rebutjades pel President de la CC.AA. de Cantàbria, el qual va anunciar que el salari social començarà a pagar-se el mes de desembre, que beneficiarà a 1.654 unitats familiars, i que el seu cost serà d'uns 500 milions de pessetes (33). En conseqüència, i amb això concluïm aquest apartat, continua en peu la implantació real del salari social a la CC.AA. de Cantàbria.

NOTES.

(1) M. ALONSO OLEA. «Presentación y análisis del Código de Seguridad Social». AA.VV: «Un nuevo modelo europeo de Seguridad Social: el proyecto de Código de Lovaina». IEES. Madrid, 1978, pàgs 14-15.

(2) Segons ha manifestat F. MINGUEZ. ~,... una política adequada per combatre la pobresa no pot reduir-se a assegurar una renda mínima per a tothom, tot i que aquest és un requisit necessari per a l'èxit d'un gran nombre de mesures de prevenció en el camp de l'educació, la formació professional, la salut, etc, «Rentas mínimas garantizadas. Algunas reflexiones para el debate». 'Cuadernos de Acción Social'. n. 9/1987, pàg 26.

Sobre el dictàmen aprovat pel CES., vegeu <Europe Information Internationale>, 20 de juliol de 1989. pàg 9: publicat també al D.O.C.E.. n. C 221. el 28 d'agost de 1989. pàgs 10-15.

(3) J.P. LABORDE. "Le revenu social garanti est-il un droit?". 'Projecte, n.1987, pàg 31.

(4) «Dictamen sobre los derechos sociales fundamentales comunitarios». D.O.C.E. n. C 1261 23/05/89~ pàg 5.

(5) «L'avenir de la protection sociale». Paris,1988. pàgs 28 i 31.

(6) S. MILANO, <La pauvreté absolue>. Ed, Hachette, Paris,1988. pàgs 101-102.

(7) A la nostra exposició seguim la professora C. EUZEBI, en els seus raonats i brillants estudis de les experiències europees: «El Ingreso Mínimo Grantizado. Experiencias y propuestas». 'Revista Internacional del Trabajo', n. 3/1987. especialment a les pàgs. 331-337, i <El Ingreso Mínimo Garantizado. Experiencias europeas>. i a INSTITUTO SINDICAL DE ESTUDIOS (Ed. p.): "Prestaciones no contributivas y lucha contra la pobreza", Madrid. 1989, pàgs 157-176.

(8) L. SANSO. «Bienestar y Seguridad Social: el ejemplo británico». 'Zerbitzuan'. n. 5/1988. pàgs 20-32.

L'autor s'hi mostra crític amb el sistema britànic de Seguretat Social - integrat a més pel Règim Nacional d'assegurances Socials i el conjunt associat de prestacions no contributives-, quan indica que aquest alt percentatge de recursos «reflecteix la parcial ineficàcia del règim general... així com el del propi sistema de relacions laborals en la consecució de l'Estat del benestar, Segons ell, aquesta ineficàcia es reflecteix "en el nombre de persones i famílies inactives, aturades i fins i tot ocupades, que continuen requerint una ajuda suplementària a la donada per les prestacions generals per poder cobrir els mínims vitals o arribar a un nivell de vida mínimament adequat" (pg. 21).

(9) G. HERZLICH. «Prés de la moitié des bénéficiaires de RMI ont moins de trente-cinq ans». 'Le Monde', 11 d'abril de 1989. Una anàlisi detallada de les dades dels qui demanen el RMI fins a finals d'abril de 1989 es troba a FRAGONARD. B. «Le revenu minimum d'insertion: une grande ambition>,. 'Droit Social', n. 7-8, 1989. pgs. 573-588.

(10) G. BELORGEY. «La gauche et les pauvres». Ed Syros, Paris,1988, pgs. 118-119. M. LAROQUE ha qualificat aquest dret a la inserció de «dret revolucionari» i, a més, diu de la RMI que és "una prestació social d'un nou tipus, que sobrepassa en una nova síntesi els conceptes tradicionals d'ajuda social, Seguretat Social, acció social i inserció professional ... » («Le revenu minimum d'insertion. droit revolutionnaire et prestation sociale d'un nouveau type>, 'Droit Social' , n, 7-8 1981 pàg 597).

111) P. VIVERET. "Propositions en vue de l'évaluation du revenu minimum d'insertion" Paris. desembre 1988. pgs 6-7 i 15.

(12) Circular del 14 de desembre de 1988 donant instruccions als Prefectes per a la posada en marxa de la RMI. J.P. LABORDE recalca la importància de la denominació de la nova

prestació: «... no es tracta d'una renda mínima o d'un mínim social, o d'una renda garantida. Dit altrament. la renda mínima només es comprén per la inserció, i la inserció només es comprén per l'atribució d'una renda mínima». (<Le droit à le revenu minimum d'insertion dans la loi du 1er décembre 1988». 'Droit Social', n 7-8. 1989, pg. 593).

(13) Segons la primera enquesta sistemàtica realitzada durant el passat mes de març entre uns 70.000 mil perceptors de la RMI, es va comprovar que un 75% dels beneficiaris viuen sols (40% d'homes i 35% de dones), i que el 62% no tenen fills (50% de dones i prop d'un 90% d'homes). La meitat dels beneficiaris, especialment els que viuen sols, reben entre 1.500 i 2.000 francs (és important recordar que, si es cornputen les prestacions familiars a fi i efecte de poder percebre la RMI, es redueixen les possibilitats d'accedir-hi per a moltes famílies). Cfr, G. HERZLICH: «Prés de la moitié des bénéficiaires de RMI ont moins de trente-cinq ans». op. cit.; B. FRAGONARD: «Le revenu minimum ... - op. cit, Les últimes dades conegudes (a finals del mes de juny) assenyalaven un total de 370.000 beneficiaris de la RMI. 'Liaisons sociales', 22 d'agost de 1989.

(14) Vid. Alcayata, febrer 1989. A finals de juny, tan sols un 15% dels perceptors de la RMI havien subscrit tals contractes. Cfr. J.M. BEZAT: «Revenu minimum: Evin veut actives l'insertion». »Le Monde', 22 d'agost de 1989.

(15) G. RODRIGUEZ CABRERO: «Origen y evolución del estado de bienestar español en su perspectiva histórica. Una visión general». 'Política y Sociedad'. n. 2/1989. pgs. 7987.

(16) Diari de Sessions del Congrés dels Diputats. n. 175. 8 de març de 1989. pàgs 10.193-10.194.

(17) Hi ha exemples com el de Logroño, on la Comissió d'atur de Càritas abona una ajuda econòmica entre 11.000 i 19.000 pessetes, segons el nombre de membres de la unitat familiar, a les famílies sense recursos, on tots haguessin exhaurit les prestacions per atur i haguessin formalitzat a les Oficines de l'INEM llur petició de treball: també. el d'Alava. on Càritas assegura uns recursos de 33.000 pessetes per matrimoni que no tingui recursos econòmics. més 3.000 o 3.500 pessetes per membre de la unitat familiar.

(18) M. RODRIGUEZ PIÑERO: <La dimensión constitucional de las pensiones de Seguridad Social no contributivas». 'Revista de Seguridad Social', n. 34/1987, pàgs 61 i 65. En la mateixa línia es pronuncia M. AZNAR quan afirma que en l'article 41 CE «s'està definint un model diferent al sistema vigent de Seguretat Social, en el qual la funció de compensació deu representar no ja un paper rellevant, sinó que ha d'ocupar precisament el lloc primordial per imperatiu del mateix text constitucional» Cfr.: «Reforma de la Seguridad Social y legislación autonómica de servicios sociales: notas para la sinfonía incompleta de la protección social». 'Documentación Social', n. 64/1986, pàg 88.

(19) Vid. el criteri d'una delimitació negativa i residual de l'Assistència. Social (Pública), que seria «allò que el legislador no inclogués a la Seguretat Social»,. a M. AZNAR «Reforma de la Seguridad Social ... », op. cit., pàg 102.

(20) M.R. ALARCON i S. GONZALEZ: «Compendio de Seguridad Social». Ed. Tecnos. Madrid, 1987. 2 ed., pàg 111.

(21) En virtut dels Reials Decrets de traspàs de competències a les Comunitats Autònomes en matèria d'Assistència Social. i pel que fa a les ajudes mensuals a vells i malalts incapacitats, regulades originalment pel Reial Decret 2.620,1981 del 24 de juliol, regulador del Fons Nacional d'Assistència Social, es va traspassar la concessió o gestió dels ajuts a beneficiaris residents a la Comunitat Autònoma i a centres que, sense afany de lucre, se subvencionin amb càrrecs als pressupostos generals de l'Estat. dintre del seu àmbit territorial, Vid. MINISTERIO PARA LAS ADMINISTRACIONES PUBLICAS. SECRETARIA GENERAL TECNICA:---Trabajo y Seguridad Social,~, Madrid. 1986

(22) A. NAVARRO. «Serveis Socials. EAC. 9.25 i 26». A AA.VV. «Comentaris sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya», Institut d'Estudis Autonòmics. Barcelona. 1988, Vol. II. pàg 151, Vegeu com exemple la «Llei Foral Navarra» 14/1983 del 30 de març. en la qual l'article 3.1 indica que es fomentaran les corresponents prestacions econòmiques individuals respecte a la tercera edat, «procurant com aspiració mínima que tots els navarresos de la tercera edat sense mitjans de subsistència aconseguixin la pensió mínima de la Seguretat Social a fi i efecte que puguin mantenir-se en el seu mitjà natural i familiar».

(23) J.I. ARRIETA: «La respuesta solidaria de un pueblo. Euskadi ante la marginación» 'El País'. 7 de març de 1989. pàg 18. Una anàlisi detallada de la normativa basca es troba a L. SANZO: «El plan vasco de lucha contra la pobreza». a INSTITUTO SINDICAL DE ESTUDIOS (Ed. por): «Prestaciones no contributivas ... ». op. cit.. pàgs 131-155. Vegeu també E.ROJO: «El plan de lucha contra la pobreza en Euskadi. Especial consideración del Ingreso Mínimo Familiar, 'Documentación Social'. n. 76. juliol-setembre de 1989

(24) En el mateix sentit vegeu l'article del sots-conseller del Departament de Treball i Seguretat Social. J.L. MARTINEZ: «Solidaridad ante la marginación». 'El Diario Vasco'. 13 de març de 1989 (reproduït a 'Boletín Informativo de Prensa al servicio de las Càritas españolas'. n. 45/1989).

(25) L. SANZO: «El plan vasco... ». op. cit.. pg. 154.

(26) «Plan integral de lucha contra la pobreza para Euskadi en la Europa del 93», Document elaborat pel Departament de Treball. Sanitat i Seguretat Social del Govern basc. Novembre de 1988. pàgs 25-26.

(27) «Documento informativo de la Sección de Asuntos Sociales. Familia. Educación y Cultura sobre la pobreza», 15 de març de 1989. pàg 33

(28) 'El País' . 2 de maig de 1989. També es referí a l'ingrés mínim familiar la Consellera del Govern Autònom, Elena Vázquez, quan va clausurar les Jornades organitzades per l'Institut Sindical d'Estudis. els dies 4 i 5 de maig. sobre «Prestacions assistencials i lluita contra la pobresa»

(29) E. FRANCES: «La Generalitat estudia crear un salario que beneficiarà a 90.000 famílies». 'La Vanguardia' . 9 de setembre de 1989.

(30) J.C. «Bienestar social versus Asuntos Sociales», 'ABC Catalunya', 17 de setembre de 1989. El Conseller Comas afirmà que «estem elaborant un plà pilot que preveu la creació d'aquest salari tal i com ja ho tenen els bascs, i que podria afectar a unes 90.000 famílies,

(31) Notícia recollida a 'Cinco Dias'. 27 de març de 1989.

(32) J. FERNANDEZ RUBIO: «El PSOE critica el retraso del gobierno regional para aplicar el salario social». 'El Diario Montañés', 14 de setembre de 1989.

(33) S. REGO: «Cantabria pagará un salario social en diciembre». 'El Independiente', 17 de setembre de 1989. J.F.R. HORMAECHEA afirma que el salari social es començarà a pagar en desembre (Cfr 'El Diario Montañés'. 15 de setembre de 1989).

Segona part:

MES ENLLÀ DE LA RENDA MÍNIMA: EL SALARI CIUTADÀ

I. RENDA MÍNIMA, UNA FORMA DE MARGINACIÓ ENCOBERTA?

La renda mínima garantida, tal com ha quedat descrita en la primera part d'aquest Quadern, per molt avançada que pugui ser, fins i tot en l'àmbit de la inserció, és possible que no sigui capaç d'oferir solucions definitives a les noves formes de marginació i de pobresa, ni d'oferir respostes eficaces a les conseqüències de l'actual desocupació estructural i de llarga durada. Aquest és un dubte seriós que es desprén de tot allò exposat anteriorment i que cal analitzar amb cert deteniment.

És a dir, hem d'anar amb compte en el moment de presentar la renda mínima garantida com un dels grans objectius de política social, en alguns llocs ja aconseguit, en d'altres encara per a aconseguir. En realitat, són diversos els interrogants que preocupen molts treballadors socials, sindicalistes, juristes i polítics. Alguns d'aquests interrogants, sobretot els de caire jurídic, ja s'han fet palesos a la primera part. D'altres, de caràcter sòcio-polític, podrien formular-se de la manera següent.

¿La renda mínima hauria de ser només una mesura transitòria, de caràcter temporal, a l'espera que noves polítiques més justes de repartiment del treball i distribució de la renda la fessin innecessària? (1) ¿Hauria de ser l'inici de la transició cap un tipus de societat en què el temps dedicat al treball (en el seu sentit econòmic i mercantil) podrà reduir-se o organitzar-se en períodes intermitents de dedicació, i en què «un segon xec assegurarà a tot ciutadà un nivell de vida normal (no de simple subsistència) durant els períodes en què no es treballa», essent possible, així, dedicar-se a d'altres ocupacions lliurement escollides? ¿O més aviat pretén ser l'«opi del poble per reduir a la inactivitat i al silenci un terç de la població a fi que els altres *dos terços* puguin disfrutar amb tota tranquil·litat de la riquesa social»? Una generalització de la renda mínima, tal com avui funciona majoritàriament a Europa, concebut com a *mínim de subsistència*, pel que fa a la seva quantia, no té el perill d'exercir una pressió dels salaris a la baixa, i d'institucionalitzar, alhora, acomiadaments massius dels treballadors sense cap contrapartida? ¿No servirà també per a aconseguir que la desocupació i la marginació siguin tolerables i acceptades com a conseqüència (fins i tot condició) indispensable de la «racionalitat econòmica»?

Són molts els qui temen que darrera el debat sobre la renda mínima garantida s'amaguen les hipòtesis subjacents sota els tres darrers interrogants plantejats, amb el benentès que, tot i una certa recuperació econòmica del sistema, les situacions de marginació i de pobresa no disminuiran. Els informes dels experts ens diuen que més aviat augmentaran («no hi ha pastís per a tothom perquè alguns trossos han de ser necessàriament molt grossos»). Precisament per això hom creu que cal institucionalitzar una política assistencial de subsistència (renda mínima, pensions assistencials, «salari de la pobresa») per permetre que aquest *terç exclòs* pugui sobreviure, i així consolidar un nou col·lectiu d'assistits *inactius*, entre els quals difícilment s'incubarien projectes subversius.

Aquesta és, en síntesi, la qüestió que ens preocupa. Ens temem força que aquest propòsit de «racionalitzar» i garantir la dualització de la societat, la *sud-africanització* de la societat, com diria André GORZ és present a la base de l'actual política anomenada neo-liberal, tan defensada pels nous economistes. El fet que la majoria dels esquemes existents avui a Europa sobre renda mínima garantida no contemplin la necessitat de mesures d'inserció pot ser una confirmació que aquest nucli de població, que difícilment sortirà de la precarietat, s'està consolidant. I, fins i tot en el cas que aquest tipus de mesures fossin contemplades

(cosa gens fàcil, com s'ha vist), ¿seria possible una inserció real en un Mercat de Treball segmentat i precari ja d'entrada i d'arrel?

És clar que convé matisar aquestes afirmacions (o hipòtesis): no tots els projectes són iguals, no totes les intencions són necessàriament cíniques. Quan a la renda mínima s'afegeix <d'inserció>, tal com s'ha explicat a la primera part, els resultats poden ser positius, com a mínim en alguns casos. Però és innegable que els temors romanen amb tota la seva serietat i complexitat.

II. MES ENLLÀ DE LA RENDA MÍNIMA: EL SALARI CIUTADÀ

Amb aquest títol «programàtic» no pretenem, ni molt menys, desqualificar tot projecte de renda o d'ingrés mínim. Tanmateix, sí que intentem participar en un debat molt viu en aquests moments dins la Comunitat Europea (2). Aquest debat té com a base i com a punt de partida els dos primers interrogants assenyalats anteriorment, que ara recuperem:

- ¿La renda mínima hauria de ser només una mesura transitòria, de caràcter temporal a l'espera que noves polítiques més justes de repartiment del treball i de distribució de la renda la fessin innecessaria?
- ¿Hauria de ser, per tant, l'inici de la transició cap a un tipus de societat en què el temps dedicat al treball (en el seu sentit econòmic i mercantil) podrà reduir-se o organitzar-se en períodes intermitents de dedicació, i en què «un segon xec assegurarà a tot ciutadà un nivell de vida normal (no de simple subsistència) durant els períodes en què no es treballi» essent possible, així, dedicar-se a d'altres activitats lliurement escollides?

Cal tenir ben clar, des d'un principi, a què ens referim quan parlem de renda mínima i de salari ciutadà. En la primera part ens hem referit exclusivament a la renda mínima, i el seu concepte i abast han quedat prou definits. Però no tot és tan clar. La prova és que per designar coses afines s'estan emprant termes d'una manera molt confusa i indiscriminada. Per tant, convé que ens posem d'acord.

En primer lloc, recordem que parlar d'un mínim d'existència no és una cosa nova. És una cosa tan vella com la pròpia revolució industrial, com ens recorda GORZ (3). Les célebres *Poor Laws* (les lleis de pobres), posades en vigor a la Gran Bretanya a finals del segle XVIII, pretenien garantir a tot ciutadà un mínim d'existència que es calculava a partir del preu del pa. No sempre funcionà. El desenvolupament posterior de les *Poor Laws* suposà la superació de la mera beneficència per quelcom de més racional: *l'Estat del Benestar*. Però tant per la mateixa concepció proteccionista de l'Estat del Benestar com per la limitació de les prestacions socials, la franja dels pobres, dels qui no tenen res, ha romàs, més encara, s'ha anat engrandint, tant en l'àmbit material com cultural. Ja ens hem referit a això, recordem-ho, en la primera part en presentar l'abast de la renda mínima (versió moderna de les *Poor Laws*). I, tanmateix, no tots els autors utilitzen els termes de renda mínima, salari social, assignació universal, etc., amb el mateix contingut o en el mateix sentit. Assenyalem-ne, doncs, unes distincions en benefici de la claredat:

- Renda o Ingré s Mínim: es tracta d'un ingrés mínim garantit de subsistència (oscil·la entre les 25.000 i les 50.000 pts.) i és concedit als qui demostren no disposar de cap mena d'ingressos, o disposen d'ingressos clarament insuficients per poder sobreviure.

Es concedit tant a persones soles com a matrimonis, de forma proporcional al nombre de fills, o a famílies monoparentais (noteu que la primera part d'aquest Quadern està dedicada a aquest tipus de renda mínima garantida). Altres designacions per a expressar el mateix: *Salari social*, *Salari de pobres*, *Renda mínima d'existència*, *Ajuda assistencial* (creiem que utilitzar el terme *Salari social*, en el cas de la Renda Mínima, no és correcte ni jurídicament ni sociològicament). Aquesta renda mínima ha tingut un caràcter exclusivament monetari fins fa molt poc temps. Actualment tendeix a anar acompanyada d'activitats formatives o d'inserció, en alguns casos de forma optativa i en d'altres amb caràcter obligatori (vegeu la primera part).

- *Assignació Universal Incondicional*: es tracta d'una renda mínima concedida per l'Estat a tothom de forma universal, independentment de si es treballa o no (és la proposta dels liberals radicals i d'algun sector llibertari alemany). Una altra modalitat de tipus universal és la que es coneix com a *Impost Negatiu*: quan no s'assoleix un determinat nivell d'ingressos no es pagaria cap mena d'impost. Per sota d'aquest nivell, l'Estat concedeix proporcionalment un mínim de subsistència.
- *Salari Ciutadà*: aquest ingrés (o renda <completa>, no mínima) és un *dret* (no una *concessió* benevolent de l'Estat assistencial) que tot ciutadà té a percebre un ingrés suficient per a poder dur una vida normal, tant des del punt de vista material com cultural i d'oci. Aquesta renda o ingrés té com a necessària contraprestació, per part del ciutadà, el *dret* i el *deure* de realitzar una determinada quantitat de treball. *Assignació bàsica ciutadana*, *Sou de per vida* són termes equivalents al de *Salari Ciutadà*.

Renda Mínima, *Assignació Universal Incondicional*, *Salari Ciutadà*. Aquests tres projectes tenen entre si diferències substancials: quant a la durada, quant a la quantia, quant a les condicions d'assignació, quant a la contraprestació laboral o d'inserció... Però la diferència fonamental consisteix en quelcom de més radical: la renda mínima i l'assignació universal (en la seva versió liberal radical) tenen com a objectiu primar l'«assistència», per tal de fer tolerables les situacions de pobresa i marginació, objectiu al qual, en determinats casos, s'afegeixen mesures complementàries d'inserció. Per la seva banda, el *Salari Ciutadà* té com a objectiu primari garantir uns ingressos (que van més enllà de la mera subsistència) a tots els ciutadans i la possibilitat real d'exercir el *dret* i el *deure* a una determinada quantitat de treball. De seguida explicarem això més detalladament.

A partir del que s'acaba de dir ja es poden extraure dues conclusions preliminars. La primera és la següent: La *renda mínima* té el seu origen en uns principis socio-econòmics radicalment diferents a aquells en els quals s'inspira el projecte de l'assignació ciutadana. És a dir, la renda mínima és una institució de beneficència amb una «intenció conservadora: en lloc de combatre la segmentació i la sud-africanització de la societat intenta convertir-les en quelcom d'acceptable. La renda mínima garantit funciona com el salari de la marginalitat i de l'exclusió social. Per tant, si no és presentat i concebut com una mesura *transitòria* (i en aquest sentit caldrà definir molt bé cap on s'orienta la transició) la renda mínima garantit és una idea de dretes» (4).

Això vol dir que no tota política de renda mínima garantida ha de ser rebutjada sense més ni més. Si s'acompleixen les condicions assenyalades pel Consell Econòmic i Social de la Comunitat Europea (vegeu la primera part d'aquest Quadern) no és tan sols una bona mesura a prendre sinó que fins i tot és necessària, sobretot en un país com el nostre on les taxes d'atur, pobresa i marginació són de les més altes de la Comunitat. En tot cas, la renda mínima ha de ser considerada sempre com una política de *transició*, i ha d'anar acompanyada de mesures reals d'inserció. Avui hi ha col·lectius (joves, aturats de llarga durada, dones) per als quals les actuals mesures d'inserció o de reinserció en molts casos

no serveixen. De fet, en queden exclosos, no estan pensades per a ells. Atur endèmic, deteriorament humà, etc., són problemes que exigeixen mesures més audaces i imaginatives, però acompanyades, a més, d'una renda, mínima ni que sigui, per poder menjar, vestir-se, educar els fills, viure, etc. Aquests són precisament els col·lectius per als quals cal pensar la renda mínima. En aquest sentit, no deixen de cridar l'atenció certes declaracions de l'Administració del nostre país excloent com a inacceptable i ineficaç la implantació d'aquesta mesura, quan es tracta d'una cosa ja acceptada per la majoria dels països de la Comunitat. No n'hi ha prou amb l'excusa que no va a l'arrel del problema per tal d'erradicar la pobresa. «La pobresa s'ataca modificant les condicions de vida i les seves causes: nivell d'educació, infraestructura i difusió tecnològica, no per la implantació d'un salari social» (5). D'acord, però cal preguntar: i mentrestant qué?

La segona conclusió es refereix a l'*assignació universal incondicional* (la proposta dels liberals radicals). Conté els mateixos inconvenients que la *renda mínima*: a més d'afavorir cert parasitisme social, pot servir de pretext per a l'increment de l'economia submergida o per a acceptar feines marginals mal retribuïdes a títol d'un complement necessari. Ningú no acceptaria aquestes feines en d'altres circumstàncies. En definitiva, una nova font de marginació i d'exclusió social.

Així, doncs, ambdues mesures (la renda mínima i l'assignació universal) es basen en una política «pal·liativa» que promet protegir els individus contra la descomposició de la societat salarial sense desenvolupar una dinàmica social capaç d'oferir perspectives reals d'emancipació. Tanmateix, al nostre entendre continuen essent vàlides les salvetats exposades en paràgrafs anteriors.

Però, ¿hi ha una sortida alternativa, encara que sigui a més llarg termini, a aquestes serioses limitacions i contradiccions de la renda mínima? El projecte del salari ciutadà, analitzat en detall, ens l'ofereix.

III: EL SALARI CIUTADÀ. OBJECTIU: SUPERAR L'ATUR I L'EXCLUSIÓ SOCIAL

El projecte d'assignació ciutadana parteix del supòsit que l'atur, tal com ara el contemplem (6), i les noves pobreses que se'n deriven, no tenen per què ser acceptats com una dada que no canviarà substancialment, com a mínim a curt i mig termini. Ben al contrari, el projecte de salari ciutadà parteix del convenciment que, de feina, n'hi pot haver i n'hi haurà per a tothom. Precisament per aquesta raó el seu objectiu no s'orienta a dissenyar mesures per aconseguir que l'atur i les formes de marginació que comporta siguin tolerables. Així, doncs, es rebutja la hipòtesi d'un model de societat dividit entre treballadors de ple dret i treballadors exclosos.

El fonament del salari ciutadà rau en «el vincle indissoluble entre el dret a una renda i el dret a una feina. És a dir, cada ciutadà ha de tenir el dret a un nivell de vida normal. Però, alhora, cada persona ha de tenir la possibilitat (el dret i el deure) de subministrar a la societat el treball-equivalent d'allò que ell consumeix: el dret de guanyar-se la vida i el dret de no dependre, per a la seva subsistència, de la bona voluntat dels qui decideixen en matèries econòmiques o de subsidis. Aquesta unitat indissoluble entre el dret a un ingrés i el dret al treball és la base de la pròpia ciutadania».

I com es pot aconseguir això? Com es pot dur a la pràctica? Certament, la resposta no és fàcil. Però és possible, si ens col·loquem en una doble perspectiva: la perspectiva d'una utopia possible i la perspectiva d'un treball diferent, o dit amb més precisió, la perspectiva d'una reestructuració radical del treball.

1. La perspectiva d'una utopia possible

Aquí no entenem utopia en el sentit pejoratiu o quimèric amb què sovint se'n parla. Per nosaltres, utopia és quelcom que avui no existeix però que pot existir. I això per una doble raó.

Primerament perquè la història ens facilita prou exemples de propostes que en un moment foren titllades d'utòpiques (en el sentit pejoratiu de la paraula) i que avui són una realitat. Algunes de les reivindicacions presentades pel moviment obrer durant el segle XIX, per posar només un exemple, quan es lluitava per aconseguir els drets socials: estabilitat en el treball, reducció de la jornada laboral, seguretat social, llibertat d'associació sindical, etc. Tot això fou aconseguit en el moment que la força dels fets i la passió per una societat més justa s'imposaren a la tossuderia dels administradors.

En segon lloc és evident que els avenços tecnològics, juntament amb l'espectacular augment de la productivitat, gràcies precisament a aquests avenços, permeten afirmar que allò que només fa cinquanta anys era totalment impensable i il·lusori (fàbriques plenament automatitzades, per exemple) avui ja és una realitat a petita escala, però aviat ho podria ser en àmbits molt més amplis.

Per tant, si realment hom vol anar a l'arrel dels problemes que estem analitzant, cal dissenyar les polítiques d'avui i de demà sense deixar de contemplar aquest horitzó utòpic. Cal projectar i planificar quelcom de diferent a l'actual amb una nova voluntat política i amb un alè utòpic creatiu i audaç.

2. La perspectiva d'un treball diferent

No podem imaginar el significat de l'assignació bàsica ciutadana des dels esquemes clàssics del treball i de les seves formes d'organització i de remuneració. Amb això volem dir que el treball, en el seu sentit econòmic i vinculat necessàriament als diversos processos de producció (directa o indirecta) ja és un bé escàs, i encara ho serà més. Hi ha una bibliografia àmplia i seriosa en la qual s'aporten prou dades per demostrar que l'era de plena ocupació, en el seu sentit clàssic, ha arribat: a la seva fi.

Des d'aquesta segona perspectiva, o si es vol, des d'aquesta hipòtesi de treball es desprenen unes conclusions importants.

a) *La Llei del valor no serveix.*

Per aquesta llei s'estableix que la persona que treballa és remunerada en funció de les hores treballades. Per què diem que aquesta llei avui no serveix? Per una raó evident. El treball tal com s'ha entès fins ara, ja no és el mitjà idoni o exclusiu per a la distribució de la renda. I això és perquè en aquests moments ens trobem amb centenars de milers de persones sense feina: prop de quinze milions a la Comunitat Europea estan a l'atur forçós, sense dret, per tant, a percebre un salari fruit del seu treball. Si poden subsistir serà gràcies al subsidi d'atur (els qui hi tinguin dret), a l'economia submergida o, en el seu cas, a la *renda mínima*. Es tracta només de mesures d'emergència que no van a l'arrel del problema. Mesures de les quals no tothom pot beneficiar-se.

Aquesta constatació ens obliga a arribar a la conclusió següent: cal superar la Llei del Valor i proposar un altre criteri de distribució de la renda. En bona lògica aquest nou criteri sembla que hauria de ser aquest: *cadascú ha de ser remunerat no en funció de les hores treballades sinó en funció de la riquesa social produïda*. Això significa a la pràctica que l'ingrés o la renda d'una persona no ha de dependre necessàriament de la durada del treball, sinó del treball en si. I certa quantitat de treball, com explicarem de seguida, pot ser -i ha de ser- garantida a tots els ciutadans, precisament perquè hi tenen dret. D'aquí ve que «malgrat que la feina sigui intermitent o de durada limitada, la renda garantida, al llarg de tota la vida i a canvi de la quota de treball corresponent, serà sempre la conseqüència del dret que hom adquireix pel seu treball» i no pas per les hores treballades. El fet de la *innovació tecnològica*, que possibilita produir molt més amb menys mà d'obra i en menys temps, juga un paper determinant en el canvi dels criteris remuneratius.

b) *Innovació tecnològica i temps «alliberat».*

No hi ha especial dificultat per a posar-nos d'acord sobre el volum de desocupació actual que afecta milions de ciutadans a tot el planeta. També som molts els qui coincidim a afirmar que aquesta desocupació, més estructural que conjuntural, ja no és deguda tant a la crisi econòmica que hem patit els darrers quinze anys com als canvis tecnològics i a la ràpida introducció de les noves tecnologies (robòtica, informàtica, biotecnologia, etc.). Aquest fet és el que justifica l'afirmació que s'ha fet en el paràgraf anterior: per a produir el mateix es necessita menys temps i menys mà d'obra. Ara bé, aquest augment espectacular de la productivitat no ha fet res més que començar. En realitat som a la prehistòria d'aquestes mutacions tecnològiques. Els propers vint anys, ens diuen els experts, l'avenç en l'aplicació de les noves tecnologies serà més ràpid i espectacular que els canvis ocorreguts els últims cinquanta anys, data més o menys en què van començar a utilitzar-se massivament el transistor i els circuits integrats. Era l'inici de la revolució microelectrònica.

Una altra consideració important a retenir i que es desprèn del que s'ha dit en el paràgraf anterior: qualsevol política amb perspectiva de futur ha d'acceptar (almenys com a hipòtesi de treball que l'atur no pot ser contemplat com a *manca de treball* sinó com a *temps «alliberat»* per la màquina. Temps alliberat que pot significar temps lliure per a poder-se dedicar a d'altres coses. Temps alliberat que suposa una possible reducció de jornada laboral i, per tant, un temps de treball més ben repartit: *treballar menys temps perquè tothom pugui treballar*. Més endavant tornarem a parlar-ne.

c) *De la plena ocupació a la <plena activitat>: Les ocupacions socialment útils*

Estem parlant repetidament de *dret al treball*. Però, alhora, estem d'acord que a milions d'homes i dones de tot el planeta els és vedat l'exercici d'aquest dret. I això malgrat ser un dret recollit tant en la *Carta Universal dels Drets Humans* com en les *Constitucions* de galrebé tots els països (art. 35 de la Constitució espanyola). Així, doncs, ens trobem davant d'una dramàtica contradicció. Com podem superar-la?

Si per treball entenem plena ocupació a temps complet per a tots els ciutadans, parlar de dret al treball avui continua essent un enorme engany. Però si per treball entenem estar ocupat no necessàriament a temps complet, sinó a temps parcial, intermitent, o estar ocupat en algunes activitats que normalment no es consideren vinculades al procés productiu (directe o indirecte), ocupacions d'utilitat social no rendibles en sentit econòmic, llavors sí que podem parlar d'un dret al treball exigible per tot ciutadà. En altres paraules, es tracta del dret a estar ocupat i del dret a percebre, d'una forma o altra, una compensació o remuneració

econòmica. Ara veurem que és des d'aquesta perspectiva que cal contemplar el *Salari Ciutadà*.

Lògicament aquestes consideracions ens inviten a utilitzar el concepte de *plena activitat* més que el de *plena ocupació* en el seu sentit clàssic. Per tant, el dret al treball fa referència no tan sols al treball econòmicament rendible sinó a d'altres formes d'ocupació o d'activitat. Ara bé, si s'és conseqüent amb aquesta definició de plena ocupació/plena activitat hem de concloure que el treball no tan sols *no és un bé escàs* sinó que hi ha treball més que suficient per a tothom (8). Vegem-ho.

Si en aquest moment hom volgués atendre eficaçment les mancances reals en el terreny de la cultura, de la sanitat preventiva, de la qualitat de l'ensenyament, de la cooperació amb zones de la terra menys desenvolupades, d'atenció a antics i nous col·lectius no prou atesos (minusvàlids, població anciana...), serveis socials en règim de comunitats autosuficients i autogestionades... caldrien tants llocs de treball com els que s'han perdut per les reconversions o per la introducció incontrolada de les noves tecnologies. I caldrien molts més llocs de treball si es presta la deguda atenció a les noves necessitats socials.

Daniel BEL, gens sospitós d'utopismes fàcils, arriba a afirmar que amb les noves tecnologies cap país no hauria de tenir bosses de pobresa. Diu textualment: <Una major productivitat genera més riquesa, que és el que cal, precisament, per pagar nous treballs en noves àrees que satisfacin **altres necessitats** del ciutadà. Avui dia, cap societat, cap país, encara que sembli tot el contrari (encara que sembli utòpic dir-ho) no està condemnat a tenir bosses d'atur, i molt menys amb les noves tecnologies que el que fan és solucionar problemes que abans eren insolubles. Tots els països, fins i tot els més avançats, *estan encara avui molt lluny de tenir cobertes totes les seves necessitats*: els museus podrien obrir-se de nit, per exemple, o per esmentar un altre camp, les societats avançades cada vegada tenen més persones ancianes, fet pel qual els serveis de salut que les atenen hauran de continuar creixent, però això exigeix més productivitat, més riquesa ... > nous instruments de finançament (9).

En un altre ordre de coses també pot pensar-se en ocupacions de tipus cultural-educatiu, de relacions socials o d'oci creatiu. Per exemple, pensem en la possibilitat d'aprendre un nou ofici, ampliar estudis, organitzar grups teatrals o cooperatives locals, dedicar més temps a l'educació dels fills o a la militància sindical, prestar una cooperació voluntària en un país en vies de desenvolupament, decorar la casa, col·laborar en l'educació d'adults, tenir cura de l'hort, participar en l'animació cultural, dedicar temps al voluntariat social, fomentar activitats de tipus espiritual i de relaxació...

En qualsevol cas convé tenir present que aquestes noves necessitats i activitats culturals, a l'igual que les ocupacions *socialment útils*, no apareixen per generació espontània. Cal que siguin fomentades a través d'uns valors, avui amb prou feines perceptibles tret d'algunes persones o grups molt reduïts. Això només pot aconseguir-se mitjançant una oferta cultural i educativa diferent de l'actual. Així, doncs, si s'accepta la necessitat i el compromís d'atendre eficaçment aquests nous àmbits ocupacionals hom pot afirmar que, si bé una *política de plena ocupació* és una cosa quimèrica en el sentit clàssic, no ho és una política que garanteixi la *plena activitat*. Comunitats, famílies, veïnat, hauran de ser els nous nuclis de treball i de producció. El treball i l'oci creatiu s'hauran de combinar de forma lliurement escollida. Ningú no podrà veure's exclòs de l'exercici d'alguna activitat productiva, socialment útil o simplement creativa.

Tot i això, alguns autors -com ANDRÉ GORZ- opinen que aquest tipus d'activitats (socialment útils, d'oci creatiu ...) no són les que hauran de crear els nous llocs de treball en un sentit econòmic i professional. Aquest tipus d'ocupacions s'hauran de realitzar més aviat

en el «temps alliberat. Per tal que això sigui possible proposen una dràstica reducció de la jornada del treball productiu (en el seu sentit econòmic i professional). Aquesta política tindrà una doble conseqüència. D'una banda, l'aparició i l'augment del temps alliberat, i de l'altra, la necessitat de repartir el treball. En cap cas la reducció de la jornada laboral no suposarà la disminució dels ingressos, sinó que aquests hauran de ser sempre equivalents als que es percebrien si es treballava a temps complet. Aquí és on entra la proposta del Salari Ciutadà (el segon xec).

Tanmateix, possiblement la frontera entre ocupacions d'utilitat social, o d'oci creatiu i certs treballs de caràcter professional i, per tant, amb sentit econòmic, com ara l'ensenyament, la sanitat, el servei públic, etc. no és tan clara. Per posar un exemple: una persona dedicada a una tasca professional en la sanitat, l'ensenyament o l'advocacia podria optar tranquil·lament per la mitja jornada i dedicar la resta del temps a d'altres ocupacions com les mencionades anteriorment, lliurement escollides. Tampoc en aquest cas no hi hauria reducció d'ingressos a causa de la reducció de la jornada laboral.

Però com s'organitzarà i finançarà tot això? Experts en la matèria (acabem de citar D. BEL i ho hem explicat abans) ens recorden que l'increment espectacular de la productivitat, gràcies a la introducció de les noves tecnologies, permetrà sobradament trobar instruments de finançament via fiscal, sobretot, i canviant determinades assignacions de recursos (despeses sumptuàries, armament). Però per això caldrà que s'apliquin polítiques radicalment oposades a les neo-liberals que avui són en vigor. Així, doncs, repartiment de treball a canvi de valors culturals i polítiques fiscals molt més progressistes.

IV. EL SALARI CIUTADÀ A LA PRÀCTICA

1. Treballar menys perquè tothom pugui treballar

«La garantia d'un ingrés suficient per a aquells que són marginats per la societat no ha de ser ni l'objectiu final ni el punt de partida polític. El punt de partida ha de ser la *disminució del volum de treball necessari econòmicament*; l'objectiu ha de ser eliminar tant la pobresa i l'atur involuntari com la falta de temps, la carrera pel rendiment, l'obligació de treballar a temps complet mentre duri la vida activa. No es tracta, doncs, de garantir un subsidi (tret que sigui a títol transitori), a aquells que es troben exclosos del procés de producció, sinó de suprimir les condicions que n'han provocat l'exclusió».

Què vol dir això en les circumstàncies actuals?

Dèiem en una altra banda (10) que la reducció de la jornada laboral havia constituït una de les reivindicacions més importants del moviment obrer. Les circumstàncies històriques i les condicions socials i econòmiques han canviat. Tanmateix, avui aquesta reivindicació torna a adquirir plena actualitat. Sabem que en el centre del debat sindical hi ha l'objectiu de les 35 hores. Sens dubte aquest és un objectiu necessari. Però difícilment influirà en el repartiment de treball ni aconseguirà, per tant, eliminar la desocupació de forma significativa. De fet, una reducció de cinc hores en la jornada laboral quedaria pràcticament absorbida per l'alça de productivitat fruit de la innovació tecnològica. La reducció del temps de feina ha de ser dràstica perquè repercuteixi en el repartiment del treball. Els experts parlen de 20 hores setmanals per a començaments del segle XXI.

És clar que no es tracta d'una mesura fàcil, ja que la seva implantació necessita un consens que va més enllà de les fronteres d'un sol país. Però, tot i així, cal preguntar-se ¿quants estan disposats a compartir la seva feina? ¿Quants estan preparats per a ocupar el temps «alliberat» en altres tipus d'ocupacions d'utilitat social, lliurement escollides i de forma voluntària, creatives o simplement culturals, encara que siguin compensades

econòmicament (de forma indirecta) per a cobrir la possible reducció salarial que per lògica acompanya la reducció de treball?

Tal com G. TAHR ens recorda (1 l), en els últims anys s'han anat presentant diverses propostes entorn a la reducció de la durada del treball, moltes d'elles un tant simplistes, sense tenir en compte les implicacions econòmiques i jurídiques que una mesura com aquesta podria comportar. D'altra banda, també s'ha dit que no val la pena plantejar-se el problema de la reducció de la jornada laboral, perquè la història ens mostra que aquesta reducció és quelcom que ha anat succeint des dels inicis del treball assalariat, i que continuarà succeint sense necessitat de complicar-nos la vida. Pensar que en les circumstàncies actuals de la llei de l'oferta i la demanda, el simple ajust espontani dels factors econòmics tindrà en compte les diferents variables de la nova realitat (crisi, innovació tecnològica, nova divisió internacional del treball, noves formes de pobresa, etc.) és el mateix que afirmar que aquests «ajustos espontanis» al llarg de la història no han anat acompanyats d'enormes costos socials. I els costos socials d'avui poden ser -ja ho són en determinats àmbits- molt superiors als anteriors pel seu volum i pel seu caràcter planetari.

2. Cap a les 1.000 hores de treball anuals

Parlar de 20 hores setmanals o de 1.000 hores (12) al llarg de l'any és quelcom perfectament possible, tot i que avui ens trobem a anys llum d'aquesta realitat. «Actualment la durada *normal* del treball a Europa occidental és d'unes 1.700 hores anuals per als qui estan ocupats a temps complet. Aquesta durada de treball *normal* assegura a la població una renda disponible que a França s'eleva com a mitjana (per a 1984) a 15.000 francs (unes 300.000 pts) per parella i per mes. Si tot el treball social necessari pogués ser repartit entre tota la població que desitja treballar la durada anual del treball disminuiria, tenint en compte la taxa d'atur, d'un 10 a un 20 per cent, i se situaria al voltant de 1.250 a 1.500 hores per any». Càlculs ulteriors ens diuen que, considerant l'augment previsible de la productivitat gràcies a les noves tecnologies, la quantitat de treball necessària disminuiria d'un 30 a un 40 per cent abans d'arribar a l'any 2000. Si aquesta quantitat de treball fos repartida entre tota la població que desitja treballar, la durada del treball necessari podria ser inferior a les 1.000 hores per any, a principis del proper segle. És possible que aquesta reducció del temps de treball no hagi de referir-se necessàriament a la jornada setmanal o diària; hi ha d'altres fórmules: «mil hores l'any poden correspondre efectivament a deu dies de treball al mes, o dues vegades quinze dies en tres mesos, o una setmana cada dos, etc.». Dit d'una altra manera: «Sobre la base d'una durada anual mitjana de 1.000 hores, i suposant que tot el treball necessari pogués ser repartit entre tota la població activa potencial, el nombre d'hores treballades en el curs d'una vida no serà mai superior a les 20.000. En conseqüència, 20.000 hores per vida representa deu anys de treball a jornada completa, o vint anys a mitja jornada o, elecció més assenyada, quaranta anys de treball intermitent, tenint així sempre cada persona la possibilitat d'interrompre o reduir la seva activitat assalariada per a completar estudis, aprendre una nova professió, construir-se una casa, criar els seus fills, dedicar-se a la música o a escriure llibres, treballar vocacionalment en una comunitat o amb una població del Tercer Món ... ».

¿I com serà possible tot això?

GORZ ens diu que l'actual revolució tècnica molt sovint se subestima excessivament pel que fa a les seves conseqüències de caràcter econòmic i, sobretot, en l'augment de la productivitat. «Des de 1978 la productivitat en la indústria augmenta anualment entre un cinc i un sis per cent. En el conjunt de l'economia la taxa d'augment anual se situa entre un

tres i un quatre per cent. Per la seva banda, la producció de béns i serveis comptabilitzables econòmicament amb prou feines creix un dos per cent l'any».

Degut al fet que aquest creixement de la productivitat serà cada vegada més accelerat, no és arriscat afirmar que dins de quinze anys la necessitat de treball per a produir el mateix haurà disminuït en un terç. Això tindria com a conseqüència, en cas que tot continuï igual, un augment notable de desocupació.

GORZ conclou: «0 bé es manté el treball a temps ple, augmentant l'atur en un trenta-cinc per cent; o bé la durada del treball amb finalitat econòmica es redueix proporcionalment a l'estalvi previsible de treball, treballant un trenta o quaranta per cent menys, fins i tot la meitat, si tothom ha de trobar un treball remunerat...». Si això es du a terme, l'actual durada mitjana de treball, 1.600 hores, es veurà necessàriament reduïda a 1.000 hores, en el sentit que s'ha explicat abans. A la llum d'aquesta explicació queda una vegada més confirmada la necessitat de substituir la *Llei del Valor* (vegeu 111, 2 a). És a dir, *el poder adquisitiu no ha de dependre de la quantitat de temps treballat sinó de la quantitat de riquesa produïda*.

3. El finançament del Salari Ciutadà: la reforma fiscal necessària

Convè recordar una vegada més que la reducció de la jornada laboral, condició perquè el treball pugui ser repartit, s'enfronta amb la necessitat d'una compensació salarial. La raó és que no tothom estaria disposat a un treball reduït amb ingressos també reduïts. Només seria possible en el cas d'aquells que perceben pel seu treball ingressos molt elevats.

Per tant, cal trobar fórmules complementàries perquè pugui mantenir-se el nivell d'ingressos, iguals o superiors, als que es percebrien si es treballava a temps complet. Lògicament aquest complement (*segon xec*) no pot córrer a càrrec de l'empresa si aquesta vol mantenir la seva competitivitat. L'única solució possible és que la compensació salarial vagi a càrrec de la societat mitjançant aquest *segon xec* per arribar al *salari ciutadà*.

L'interrogant seriós torna a plantejar-se: com? Ens trobem davant un tema molt complex. Fins ara el raonament sembla prou lògic. Més encara, nosaltres creiem que és l'única proposta que va realment a l'arrel del problema. Però, com es finançarà? El punt de partida es troba, com ja s'ha dit, en l'espectacular augment de la productivitat. I l'instrument: no pot ser altre que una *reforma fiscal* profunda basada en el principi de la solidaritat. Són pocs, com André GORZ, els qui han escrit amb tanta lucidesa sobre aquest tema. Així, doncs, creiem que el més just i clarificador es resumir una de les seves versions més recents sobre el tema (13).

Suposat que 1.000 hores l'any són suficients per produir tanta o més riquesa que la produïda actualment en 1.600 hores, cada ciutadà hauria de rebre per aquesta quantitat: de treball menor una renda real o superior al salari actual. A la pràctica això significa que hem de tenir uns ingressos mensuals gairebé complets en cas que decidim treballar vint hores setmanals, o un mes de cada dos, o sis mesos l'any o, fins i tot, dos anys de cada quatre, a fi de realitzar un projecte personal, o comunitari o experimentar d'altres modus de vida. En realitat això ja passa en aquests moments, encara que en proporcions molt diferents com és el cas del mes de vacances pagades, o quan els delegats sindicals assisteixen a cursos de formació sindical en temps de treball o, en el cas dels ensenyants universitaris, els anomenats anys sabàtics.

En el cas del *segon xec* no es tracta de res concedit per l'Estat, com la renda mínima garantida per tots aquells que no troben una feina remunerada. Ben al contrari, el salari ciutadà correspon a la part de la riquesa socialment produïda en funció de la participació de cada persona en el procés social de producció. Per tant, en realitat aquesta renda no és un

salari pròpiament, ja que no depèn de la quantitat del temps treballat. Per això no pot ser pagada (al menys en la seva totalitat) per les unitats econòmiques o empreses. Això doblaria el cost per hora de treball en relació al seu nivell actual. D'altra banda, a part dels problemes de competitivitat per a les empreses, tindria com a conseqüència un augment prohibitiu del *preu relatiu* per a la producció o serveis intensius en mà d'obra: construcció, agricultura, manteniment, activitats culturals i educatives, etc.

La solució lògica ha de ser la següent: les empreses només hauran de pagar les hores treballades, d'acord a un varem negociat amb els sindicats. Això permet que les empreses coneguin els costos reals de producció. La part del salari que quedarà reduïda, degut a la disminució del temps de treball, serà compensada (mitjançant el *segon xec*) per una caixa de garantia que pagarà les hores de treball economitades al mateix preu que les hores treballades. Aquesta economia d'hores de treball és deguda, com ja hem comentat, a l'augment de la productivitat tecnològica. Per la seva banda, aquesta caixa de garantia s'alimentarà per la introducció d'un impost que, a manera d'IVA o dels impostos sobre l'alcohol, el tabac o la gasolina, es dirigeix a les produccions automatitzades, segons taxes diferenciades, a mesura que els seus costos de producció van disminuint.

V. CONCLUSIÓ: UN REPTE EDUCATIU I UN REPTE SINDICAL

Estem convençuts que ens trobem davant un debat i uns reptes que han de madurar. Encara s'és molt lluny d'aquest debat. La breu exposició en aquest Quadern només ha intentat insinuar les línies bàsiques més controvertides. Lògicament queden moltes coses per matisar i ampliar. Aquest no era el lloc per a fer-ho. El debat ha de continuar. Però hi ha dos aspectes que mereixen especial atenció. Els apuntem molt breument i a títol conclusiu.

1. L'oferta educativa

El primer es refereix a un tema que és previ a la pròpia reforma fiscal, al repartiment del treball i a una nova distribució de la renda. Per tal que tot això sigui possible i pugui esdevenir una realitat, posem en la primera o segona dècada del proper segle, cal que sigui precedit per un canvi profund en els valors sobre el treball, sobre el consum, sobre la solidaritat eficaç amb el Tercer Món. I això només es pot aconseguir amb una oferta educativa i de valors en oposició radical al que avui és ofert per l'escola, pels mitjans de comunicació i per la societat en general. L'actual oferta educativa és immersa en la clàssica cultura del treball, de la competitivitat, del rendiment, del tenir per a consumir, com més millor. Mentre això continuï així, tot el que hem dit no serà més que pura quimera i vana il·lusió. Cal una reforma pedagògica a tots els nivells (no reforma de plans d'estudis, que és la moda actual). Cal posar l'accent en la capacitat de decidir per un mateix, en aprendre a aprendre, en posseir uns coneixements molt polivalents... Les aptituds i capacitats irremplaçables per la màquina són les que s'haurien de prioritzar: saber meravellar-se davant la bellesa, defensar la natura, les arts manuals i artístiques, poder actuar de manera més autònoma en tots els ordres de la vida. És indubtable que alguns dels moviments de lluita solidària per la justícia i la igualtat o

de defensa de la qualitat de vida i per un món més ecològic són sensibles a moltes de les coses que estem comentant. Però el debat és patrimoni de tots.

2. El repte al sindicalisme i al moviment obrer en general

Una pregunta lògica en acabar aquesta reflexió: *¿qui seran els subjectes de/ canvi? ¿A qui correspon proposar, pressionar, lluitar per tal que el projecte del salari ciutadà pugui esdevenir realitat algun dia? Evidentment correspon al conjunt de la societat: moviments socials, partits polítics, institucions educatives, etc. Però és indubtable que a qui més directament correspon aquesta tasca és al moviment sindical. ¿Per qué diem això?*

Per una raó molt clara: la lluita per un model de societat en què tothom pugui treballar, però treballar cada vegada menys i cada vegada millor, per poder dedicar-se a activitats més gratificants, més creatives o més solidàries ¿no enllaça amb les aspiracions més genuïnes del moviment obrer? «A diferència del projecte de renda mínima, el nostre projecte no trenca amb la lògica tradicional de la lluita sindical per assolir vacances pagades, permisos de maternitat, jornades de formació, etc.». Estem convençuts que si el sindicalisme de classe té futur és precisament perquè aquest debat ja ha entrat, en bona mesura, en l'interior dels sindicats europeus. Els sindicalistes preocupats per les rapidíssimes mutacions tecnològiques i culturals a què la societat moderna es veu sotmesa ho saben molt bé. Però també són conscients que dins els sindicats hi ha encara massa inèrcies de la vella cultura del treball. És clar que l'acció sindical tradicional en la seva lluita pel poder adquisitiu dels treballadors, per les condicions de treball, per l'estabilitat en el treball, etc. és tan necessària com sempre, però actualment els objectius sindicals han d'anar molt més enllà.

Unes últimes reflexions d'André GORZ confirmen de forma molt lúcida el que acabem de dir: <He intentat descobrir el sentit que la història pot tenir, el partit que tant la humanitat com el moviment sindical poden treure de l'actual revolució tècnica. He intentat indicar en quina direcció cal avançar (...)>. Altrament «les nostres societats continuaran la seva descomposició i la seva segmentació, descendint pel pendent de la violència, de la injustícia i de la por».

NOTES

(1) GORZ, André. «Métamorphoses du travail. Quête du sens», ed. Galilée. 1989. p.251.

(2) Recentment (juliol 1989) se celebrà a Brussel·les un «Colloque Européenne» sobre les «Noves Formes de Pobresa familiar a Europa». Una de les sessions fou dedicada al debat sobre la renda mínima i sobre l'assignació universal. La importància que el Consell Econòmic i Social de la Comunitat Europea confereix al tema s'ha posat de manifest en la primera part d'aquest Quadern. En el nostre país el debat sobre la renda mínima és relativament recent. Però el debat sobre el salari ciutadà encara és en bolquers. Càritas Espanyola, en el simposi sobre l'atur (gener, 1896), el proposà com un objectiu possible a llarg termini. Posteriorment, la revista ZONA (n. 46/47, gener-juliol 1988) dedicà un número monogràfic a l'assignació universal (salari social mínim garantit per a tothom) a base d'articles publicats fora d'Espanya.

(3) GORZ, André. obra citada. p.250.

(4) *ibídem*.

(5) Paraules pronunciades per Antonio GARCIA DE BLAS, director general de política econòmica a la Universitat Menéndez y Pelayo de Santander el 6 de setembre de 1989 (vegeu EL PAIS, 7.9.89). El secretari general de la Seguretat Social, Adolfo JIMENEZ, opinà en el mateix curs de la Universitat d'Estiu que les Pensions Assistencials no contributives, quan entrin en vigor el 1990, de fet faran innecessari el salari social: «Amb la Llei de Pensions no Contributives, que cobrirà de forma igualitària tot l'Estat, s'atacaran les situacions de necessitat que existeixin, que tampoc cal amagar». Afegí, a més, que «Treball no té previst contribuir en els possibles salaris socials que puguin posar-se en marxa des de les comunitats autònomes,> (vegeu 'El Independiente', 9.9.89). La ministra d'Afers Socials, Matilde FERNANDEZ, igual que la sots-secretària del mateix ministeri, Carlota BUSTELO, s'han manifestat diverses vegades en aquest mateix sentit. Quan a la resta de la Comunitat Europea, amb índexs d'atur, pobresa i marginació notablement inferiors als d'Espanya, s'està per les polítiques d'inserció i renda mínima a tots els ciutadans en situació de precarietat, resulta paradoxal la política restrictiva de l'Administració central espanyola. Una simple anàlisi estadística posarà de manifest que les Pensions no Contributives deixen al descobert, encara, sota el llindar de la pobresa i sense cap mena d'ajut, milers de llars espanyoles.

(6) Les reflexions que segueixen són fruit del Seminari al qual s'ha fet esment en la introducció a aquest Quadern. Els paràgrafs entre cometes corresponen a l'obra citada d'A. GORZ,

(7) Vegeu bibliografia mencionada a (diversos autors) .«La Sociedad del Desempleo. Por un Trabajo Diferente», ed. CCJ. Barcelona, 1989. cp.3.

(8) (diversos autors). «La Sociedad del Desempleo. Por un Trabajo Diferente». ed. CCJ. Barcelona, 1989. cp.7.

(9) Declaracions recollides a 'El Independiente', 24.6.88.

(10) GARCIA-NIETO, Juan N. a «La Sociedad del Desempleo...», cp.7.

(11) TAHAR, G. «La réduction de la durée du travail», ed. La Decouverte. 1985. p.7.

(12) Vegeu GARCIA-NIETO, Juan N. «obra citada». cp.7 i GORZ, A. «obra citada», p.274.

(13) Vegeu GORZ, A. ,obra citada, p.290-291.